

Boverket

Myndigheten för samhällsplanering,
byggande och boende

RAPPORT 2014:27

Boverkets nulägesbeskrivning

– en del av romsk inkludering 2012–2032

Boverkets nulägesbeskrivning

– en del av romsk inkludering 2012-2032

Boverket november 2014

Titel: Boverkets nulägesbeskrivning – en del av romsk inkludering
2012-2032

Utgivare: Boverket november 2014

Upplaga: 1

Antal ex: 50

Tryck: Boverket internt

ISBN tryck: 978-91-7563-166-0

ISBN pdf: 978-91-7563-165-3

Sökord: Romer, diskriminering, inkludering, bostadsmarknaden,
bostäder, intervjuer, nulägesbeskrivning

Dnr: 20111-4387/2012

Publikationen kan beställas från:

Boverket, Publikationsservice, Box 534, 371 23 Karlskrona

Telefon: 0455-35 30 50 eller 35 30 56

Fax: 0455-819 27

E-post: publikationsservice@boverket.se

Webbplats: www.boverket.se

Rapporten finns som pdf på Boverkets webbplats.

Rapporten kan också tas fram i alternativt format på begäran.

Boverket 2014

Förord

Boverkets nulägesbeskrivning belyser den diskriminering som drabbar medborgare med romsk identitet på den svenska bostadsmarknaden och som förhindrar dem att få sin rätt till bostad respekterad.

Nulägesbeskrivningen är en del av regeringens strategi för romsk inkludering 2012-2032 och har skrivits parallellt med motsvarande nulägesbeskrivningar från Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen och Länsstyrelsen i Stockholms Län. Uppdraget har samordnats av Länsstyrelsen i Stockholms Län och syftar till att ge en övergripande bild av situationen för den romska minoriteten i Sverige idag.

Nulägesbeskrivningen bygger på kvalitativa intervjuer med nyckelpersoner på bostadsmarknaden och romska medborgare i fem pilotkommuner. Kompletterande uppgifter har hämtats ur Diskrimineringsombudsmannens arkiv och Boverkets förstudie i Stockholm.

Vi vill rikta ett stort tack till de informanter som gjort nulägesbeskrivningen möjlig samt till länsstyrelsens arbetsgrupp som lett uppdraget och fungerat som ett myndighetsöverskridande forum för idéer. Ett särskilt tack utgår också till de romska sakkunniga som bidragit till arbetsgruppens arbete.

Nulägesbeskrivningen har färdigställts av Felix Törnqvist och Micael Nilsson (projektledare). Vanessa Stjernborg har utfört en stor del av transkriberingsarbetet tillsammans med praktikanten Simon Leufstedt som också medverkat vid intervjuerna i Helsingborg. Oscar Hederlig, praktikant från romska ungdomsförbundet, har hjälpt till med tolkningen av intervjuerna och Johan Kihlberg och Tomas Dahlgren har bidragit med korrekturläsning och disposition. Arbetet har granskats av Domino Kai och Diana Nyman på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms Län. Victoria Magnusson har varit ansvarig enhetschef.

Karlskrona, november 2014

Ylva Aller
avdelningschef

Innehåll

Förord	3
Inledning	7
Syfte och målsättning	7
Sammanfattning	9
Bakgrund.....	11
Upplägg och urval	11
Metod.....	11
Begränsningar.....	12
Källhantering	12
Begrepp	13
Disposition	13
Typer av informanter	14
Fastighetsägare.....	14
Socialtjänst.....	14
Gemensamma drag.....	15
Romska medborgare.....	15
Antiziganism och diskriminering.....	16
Kategorisering och diskriminering.....	16
Fördomar skapar sig själva.....	16
Assimilering.....	17
Rättigheter på bostadsmarknaden	18
Mänskliga rättigheter och legala realiteter.....	18
En bostadsmarknad för alla?	20
Anmälningar till DO tyder på utbredd diskriminering.....	21
Undersökningen	23
Romska informanter.....	23
Svårt att komma in på bostadsmarknaden.....	23
Trakasserier i boendet.....	25
Särbehandling	27
Två enskilda fall	28
Ekonomiska hinder.....	29
Kontakter viktiga	30
Diskriminering bidrar till förtroendeklyftan	31
I assimileringstankens skugga.....	32
Fastighetsägare.....	33
Diskrimineringsförebyggande funktioner.....	33
Stark tro på system	34
Uthyrningskriterier som garant.....	34
Inga regler utan undantag.....	35
Magkänsla avgör vem som granskas.....	35
Krav på förvärvsinkomst fungerar utestängande	36
Skulder oacceptabla	38
Trångboddhet problematisk.....	39
Viss insikt om att kriterierna fungerar dåligt	39
Störningsärenden.....	41
Bostadsförmedlingarnas roll.....	42
Socialtjänst	44
Arbete med romer	44
Kategorisering.....	45
Social utsatthet ger svag position på bostadsmarknaden.....	46

<i>Slumvärdar blir del av problemet</i>	47
<i>Synfält präglas av social problematik</i>	48
Avslutning	49
Antiziganism på bostadsmarknaden	50
<i>Öppen antiziganism</i>	50
<i>Brist på kommunikation göder förtroendeklyftan</i>	51
<i>Diskrimineringen skapar fattigdom</i>	51
<i>Vilja till förändring finns</i>	51
Vägar framåt	52
<i>Kunskap och praktik</i>	52
<i>System för uthyrning</i>	53
<i>Tillgänglighet och kommunikation</i>	53
<i>Sakliga uthyrningskriterier</i>	53
<i>Rutiner för störning</i>	53
<i>Sociala kontrakt är ingen långsiktig lösning</i>	53
<i>Kontaktarbete viktigt</i>	54
<i>Civilsamhället</i>	54
Uppföljning	54
<i>Kontrastering och kvalitativ analys grundläggande</i>	54
<i>Väg ett, löpande samråd</i>	55
<i>Väg två, återkommande insatser</i>	55
Käll- och litteraturlista	57

Inledning

Sedan februari 2012 arbetar flera myndigheter med att samordna regeringens långsiktiga strategi för romsk inkludering 2012–2032. Länsstyrelsen i Stockholms län har fått i uppdrag att samordna den nationella uppföljningen av strategin. I uppföljningen ingick att Boverket, Socialstyrelsen, Folkhälsainstitutet (nuvarande Folkhälsomyndigheten) och Skolverket skulle lämna förslag om hur man kan beskriva romers situation i frågorna utbildning, bostad, hälsa och social omsorg och trygghet i de fem kommuner som ska delta i pilotverksamheten för romsk inkludering 2012–2015.

Den 8 november 2012 gav regeringen Länsstyrelsen i Stockholms län uppdraget att tillsammans med dessa myndigheter och romska sakkunniga göra en nulägesbeskrivning i kommunerna med pilotverksamhet för romsk inkludering.

Syfte och målsättning

Utgångspunkten för nulägesbeskrivningen är att romer inte har likvärdig tillgång till bostäder på samma sätt som andra medborgare, och att många romer upplever diskriminering på bostadsmarknaden. Boverkets roll och ansvar framgår av regeringens skrivelse 2011/12:56, en samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering. Boverket ansvarar för kunskapsinhämtning inom samhällsområdet boende och stödjer länsstyrelsen i Stockholms län i arbetet med att ta fram en nulägesrapport.

Boverkets ska med nulägesbeskrivningen bidra till att synliggöra hur romer får tillgång till sina rättigheter på bostadsmarknaden i de fem pilotkommuner som bedriver utvecklingsarbete 2012–2015, samt beskriva romernas situation i förhållande till målet att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är inte är rom.¹

Nulägesbeskrivningen har enligt instruktion genomförts med kvalitativa metoder, främst genom intervjuer av informanter. Målgruppen är framför allt de romer som är socialt och ekonomiskt utsatta och lider av diskriminering. Kvinnor och barn är särskilt prioriterade.

¹ Skr. 2011/12:56. *En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Sammanfattning

Nulägesbeskrivningen visar att diskriminering mot romer, antiziganism, förekommer på olika plan i samtliga pilotkommuner. Särbehandling, vägran att hyra ut och rena trakasserier förekommer och skapar både ett konkret och ett psykologiskt hinder för medborgare med romsk identitet att få ett fotfäste på bostadsmarknaden.

Den uttalade antiziganismen är sällsynt och utövas vanligtvis av enskilda individer bland grannar eller inom fastighetsägare och socialtjänst. Uttalad antiziganism uppstår därför fläckvis och har en begränsad inverkan, men drabbar enskilda medborgare extremt hårt. De är också svåra att beivra utan konkreta bevis.

Den vanligaste formen av antiziganismen är strukturell och tar sig främst uttryck genom misstänksamhet och oförståelse. Den långa svenska traditionen av antiziganism genomsyrar befolkningen över lag och kastar medlemmar av de romska grupperna i ett permanent dåligt ljus, vilket leder till ett distinkt handikapp på en bostadsmarknad som också diskriminerar mot fattiga och övriga minoriteter.

Den långvariga diskrimineringen av romer i Sverige har lett till att många romska medborgare har dåliga förutsättningar på arbetsmarknaden och i skolan, vilket skapar svårigheter att göra sig gällande på bostadsmarknaden. Denna diskriminering, både i Sverige och utomlands, har lett till att en del romska grupper sluter sig mot omvärlden, något som ytterligare minskar deras möjligheter.

En påtaglig och allvarlig konsekvens av den långvariga och ännu pågående diskrimineringen är en stark misstro bland många romska medborgare mot offentliga organ och privata företag, vilket kan bromsa positiva initiativ då man helt enkelt inte tror på dem.

Fastighetsägare och offentliga tjänstemän har visat en god vilja att motverka diskriminering, men är ofta osäkra på hur. Rädsla för att reifiera etniska och kulturella grupper är vanlig och förståelsen för att man genom sin position har ett ansvar för inkludering är låg. Goda exempel förekommer på platser där man sedan tidigare tagit multikulturalismen på allvar och utvecklat metoder för kommunikation, men ansträngningarna är ofta projektmässiga eller hänger på enskilda eldsjälars.

Boverket bedömer att det behövs mer aktivt arbete för att informera både tjänstemän och romska medborgare om vilka system som finns för att undvika diskriminering och hur de tillämpas. Fastighetsägare och socialtjänster bör få hjälp för att arbeta mer reflexivt och proaktivt gentemot medborgare och hyresgäster i gemen. Arbetet överlappar på den här punkten mycket med andra etniska och kulturella grupper, och det bör kunna skapas stora vinster för samhället om den allmänna acceptansen för olika kulturer och traditioner förbättras.

Täta kontakter mellan romska grupper och kommunerna har gett vissa resultat och bör uppmuntras, men det är inte realistiskt att skapa romska föreningar i varje kommun. En samordning bland Sveriges olika ideella romska föreningar skulle förbättra möjligheterna att inleda samarbeten och ge stöd på nationell nivå.

Bakgrund

Upplägg och urval

Nulägesbeskrivningen är inte en utredning av romer, utan använder istället romska medborgares erfarenheter för att skapa en uppfattning om hur rättighetsläget ser ut på bostadsmarknaden. Fokus för nulägesbeskrivningen ligger på de system och de ”dörrvakter”² som kontrollerar tillgången på bostäder för de mest utsatta grupperna i samhället.

Regeringens skrivelse har pekat ut förtroendeklyftan mellan myndigheter och romska medborgare som ett påtagligt problem som de enskilda myndigheterna ska arbeta för att överbygga. Boverket har därför lagt särskild möda på att skapa en gedigen grund för att hantera frågor om identitet, inkludering och exkludering på ett korrekt och genomtänkt sätt.

Metod

För att synliggöra hur romska medborgare får sina rättigheter tillgodosedda på bostadsmarknaden har Boverket valt att fokusera på tjänstemän på socialtjänstens boendeavdelningar och företrädare för privata och allmännyttiga fastighetsägare, samt representanter för två av Sveriges tre regionala bostadsköer. Dessa två kategorier kompletteras av romska medborgare som berättar om sina erfarenheter på bostadsmarknaden.

Nulägesbeskrivningen har utförts i fem pilotkommuner; Luleå, Linköping, Göteborg, Helsingborg och Malmö och omfattar tolv intervjuer med fastighetsägare och bostadsförmedlingar, fem intervjuer med sociala myndigheter samt ett tjugotal intervjuer med romska medborgare.

Undersökningsmetoden som föreskrivits för nulägesbeskrivningen är kvalitativ, och baseras i huvudsak på halvstrukturerade intervjuer.

² Bråmås, Åsa, Solid, Dennis och Andersson, Roger. *Bostadsmarknadens institutioner och grindvakter i den etniskt segmenterade staden: exemplen Stockholm och Uppsala*. Norrköping: Integrationsverket 2006.

Halvstrukturerade intervjuer består av ett antal övergripande frågor där informanterna själva utvecklar sina berättelser och tar upp de erfarenheter som de tycker är viktiga. Analysen av intervjumaterialet handlar mycket om vilka erfarenheter som tas upp av olika informanter och hur de står i relation till varandra. Olika uppfattningar kan vara en följd av olika prioriteringar av samma fråga, men det kan också handla om helt olika erfarenheter.

Rättigheter är i grund och botten en idé om vad som är ett rättvist beteende. Det gör att uppfattningen om vad rättigheter innebär i praktiken blir viktig för hur rättighetssituationen ser ut. Det har därför varit av stor vikt för nulägesbeskrivningen att få en uppfattning om de attityder som finns i omlopp hos informanterna.

Begränsningar

Valet av informanter har begränsats av flera orsaker, där flera alternativ varit att föredra men inte kunnat uppnås av praktiska skäl. Särskilt märkbar var Skånepolisens registrering av romer som uppdagades under hösten 2013. Denna händelse underminerade en stor del av det förtroende som byggts upp med det romska civilsamhället och försenade arbetet med flera månader. Detta ledde bland annat till att intervjuerna med tjänstemän och fastighetsägare skedde före intervjuerna med de romska medborgarna, vilket gjort det svårare att fråga företagen eller socialtjänsten om problem som de romska medborgarna upplever.

Andra hinder kommer sig av budget- och tidsbegränsningar. Flera avstickare har under studien gjorts mot bostads- och äganderätter, men det har inte funnits tillfälle att utveckla metoder mot banker, bostadsrättsföreningar, samfälligheter och andra nyckelinformanter på dessa marknader. Nulägesbeskrivningen tar i sin nuvarande form enbart upp hyresmarknaden, och de intryck som finns från andra delar av bostadsmarknaden står för sig själva utan vidare analys.

Pilotkommunernas omfattning och det begränsade urval av informanter som erbjudits har gjort det omöjligt att ge en tydlig bild av läget i kommun för kommun. Detta beror delvis på kommunernas olika storlek där storstadsområdena inte kunnat täckas i sin helhet, men också på graden av genomslag hos lokala romska föreningar där urvalet av informanter varit begränsat.

Regeringens skrivelse har angett att kvinnor och barns situation ska vara särskilt prioriterad inom strategin för romsk inkludering. Boverket har inte kunnat påvisa eller spåra någon speciell, genusbaserad tendens bland fastighetsägare eller socialtjänsterna. Det är inte omöjligt att det finns, men då den misstänkta diskrimineringen som framkommit handlat om etnicitet och kultur kan det hända att kön och ålder kommer mer i skymundan, både i undersökningen och bland de undersökta.

De uppenbara genusskillnader som kunnat iaktas har funnits inom somliga romska undergrupper, men eftersom det inte är de romska grupperna som granskas i den här undersökningen utgör de berättelserna en relativt liten del av materialet.

Källhantering

För att kunna göra nulägesbeskrivningen har särskild hänsyn tagits till integritet och källhantering för romska informanter. Åtgärderna har varit

viktiga för att skapa det förtroende som behövs för att nulägesbeskrivningen ska gå att göra. Målsättningen har varit att de enskilda romska informanterna inte ska kunna identifieras vare sig av utomstående eller av personer inom den romska gruppen.

Intervjuerna med romska informanter har därför inte spelats in, utan skrivits ned och sammanfattats i textform där personuppgifter och annan känslig information rensats ut eller anonymiserats. Samtliga informanter har också informerats om möjligheten att ändra eller helt ta tillbaka sina uppgifter. I undersökningen presenteras materialet från intervjuerna med romska medborgare genom utdrag ur fältanteckningarna.

Intervjuerna med fastighetsägare och socialtjänst har spelats in och transkriberats i sin helhet då uttalandena som informanterna gjort sker i egenskap av representanter för respektive arbetsgivare och inte som individer. I undersökningen presenteras intervjuerna genom citat från inspelningarna. I de fall som citaten kommit till som svar på en direkt fråga från utredarna står även frågan med.

Begrepp

För att kunna beskriva hur språket och tankarna kring romer påverkar förutsättningarna att komma in på bostadsmarknaden har Boverket utgått ifrån Jan Sellings begrepp *rom* och *konceptuell rom*.

Konceptuella romer är benämningen på utomståendes bild av romer, där personer som anses vara av romskt ursprung automatiskt förknippas med negativa egenskaper som brottslighet och arbetskygghet.³ En konceptuell rom kan se sig själv som rom men behöver inte göra det, då det alltid är någon annan som beslutar om vem som är konceptuell rom. Detta kan skiljas mot det som romer själva använder begreppet rom, som en generell kategori utan negativa associationer.

Disposition

Texten är strukturerad för största möjliga tydlighet vad gäller källor och ursprung. Eftersom undersökningen till stor del handlar om hur uppfattningar påverkar rättighetsläget har vi valt att lägga upp texten efter uppgiftslämnarna snarare än efter problembild.

Rapporten inleds med en översyn av etnisk diskriminering och antiziganism följt av en genomgång av rättighetsläget på bostadsmarknaden. Informanterna presenteras i tre enskilda kapitel tillsammans med de generella drag som kommit fram inom respektive grupp. Överlappande drag och andra slutsatser förs därefter samman i ett enskilt kapitel som tjänar som en gemensam slutdiskussion. Slutdiskussionen följs av en summering som presenterar nuläget i förhållande till målet 2032 samt en kort redogörelse för hur nulägesbeskrivningen skulle kunna upprepas i framtiden.

³ Selling, Jan. *Svensk antiziganism: fördomens kontinuitet och förändringens förutsättningar*. Limhamn: Sekel, 2013.

Typer av informanter

Fastighetsägare

Fastighetsägare och bostadsköer har kriterier och kösystem som reglerar tillgången på hyresbostäder, samt hanterar störningsärenden. Fastighetsägare bestämmer som ägare själva vem de vill hyra ut till. Makten begränsas av diskrimineringslagen och frivilliga avtal men bristen på genomsyn gör att misstankar om diskriminering lätt uppstår. Missuppfattningar om brottslighet och etnicitet kan göra att hyresvärdar medvetet undviker människor med ”osvenskt” beteende, men det är också lätt att omedvetet diskriminera om man som värd inte känner till rättighetsfrågorna.

Informanter från fastighetsägare och bostadsköer har valts efter storlek och förekomst. Allmännyttan och en handfull av de större fastighetsägarna i varje kommun har kontaktats för information. Samtliga av de allmännyttiga företagen och bostadsköerna som kontaktades ställde upp på intervju, vilket inte kan sägas om den privata sektorn. Ett flertal företag svarade inte alls på begäran medan andra avböjde. Många företag har varit uppenbart förvirrade av frågan och haft svårt att se vilken roll de som hyresvärdar har i frågan om romsk inkludering. Då materialet analyseras kvalitativt har antalet intervjuer en relativt mindre inverkan på resultaten, men de som till sist ställt upp kan utan vidare räknas till de som satsat mer på socialt arbete än andra, vilket gett ett något ensidigt perspektiv.

Intervjuerna med företagen har skett på policy-nivå, med representanter som är bekanta med och ansvariga för regelverk snarare än den löpande verksamheten ute i bostadsområdena. I ett antal fall har representanter för den löpande verksamheten deltagit, men då i sällskap av en chef. Ett par intervjuer kunde genomföras på områdesnivå, men i de flesta fall ger informationen från fastighetsägaren en bild av hur man från företagets sida vill att verksamheten ska fungera, snarare än hur den faktiskt gör det.

Socialtjänst

Socialtjänstens boendesekreterare ingår i det sociala skyddsnät som kan hjälpa människor som inte kommer in på den ordinarie bostadsmarknaden. Främst handlar det om personer i särskilt prioriterade grupper som flyktingar, äldre, sjuka och barnfamiljer. Tjänstemännen på boendegrupperna ska utreda och prioritera de sökande, vilket till stor del måste ske med hjälp av erfarenhet och förkunskap. Att kombinera kunskap om regler med erfarenhet i arbetet är svårt och kan ta mycket lång tid, särskilt om man själv eller någon kollega har haft dåliga erfarenheter.

Informanterna från socialtjänsterna är i huvudsak boendesekreterare som arbetar direkt med boendefrågor och sociala kontrakt. I de mindre kommunerna har det varit möjligt att få en någorlunda heltäckande bild av arbetet, medan det i storstadsområdena har fått koncentreras till ett utvalt område. Ytterligare en faktor som påverkat intervjuerna är tillgänglighet på nyckelpersonal samt det faktum att socialtjänsterna

organiseras olika i olika kommuner. Det har därför inte varit möjligt att exakt matcha tjänstemännen mellan kommuner.

Gemensamma drag

Gemensamt för privata och allmännyttiga företag samt socialtjänstens personal var att det personliga engagemanget hos representanterna som intervjuades påverkade deras berättelser mer än vad företagen eller socialtjänsterna kvalitativt gjort på det sociala området.

Informanterna bland såväl företag som kommunala verksamheter har till största delen varit kvinnor och vad som bäst kan beskrivas som svensk medelklass. Personer med andra bakgrunder förekommer men är klart färre.

Romska medborgare

De romer som medverkat i nulägesbeskrivningen är medborgare som själva identifierar sig som romer och som kan berätta om boendesituationen i sitt område. Uttrycket romska medborgare används för att understryka att det är den enskilda individens rätt att välja hur hen vill förhålla sig till sitt ursprung⁴, utan att bli ifrågasatt som medborgare eller utpekade som något hen själv inte identifierar sig med. När de romska medborgare som ställt upp som informanter diskuteras används ibland ordet romska informanter istället.

De romska informanternas funktion i nulägesbeskrivningen är att ge en klarare uppfattning om de berättelser om diskriminering som ligger till grund för regeringens strategi. Med hjälp av deras erfarenheter på bostadsmarknaden har Boverket kunnat finna ett antal återkommande diskrimineringsgrunder som relaterar till det arbete som ”dörrvakterna” utför. Inga av informanternas berättelser kan beläggas var och en för sig, men återkommande mönster och liknande rapporter från ”dörrvakterna” och andra källor gör det möjligt att skapa en generell bild av läget i landet.

De romska informanterna har kontaktats via lokala romska föreningar i respektive kommun. Tydliga begränsningar i urvalet har varit viljan och möjligheten att ställa upp, givet oron för registrering och inkomstbortfall när man tagit ledigt från arbetet. Bortfall under undersökningens gång har varit tydligt knutet till vanliga omständigheter som sjukdom och annat.

De romska föreningarnas räckvidd har varierat kraftigt mellan kommunerna och det har i vissa fall varit en tydlig slagsida i termer av etnicitet, undergrupper eller genus. Detta är en naturlig begränsning som vi i nuläget inte kunnat påverka. Den innebär att det varit svårt att få en tydlig bild av situationen i varje kommun. Fördelningen mellan män och kvinnor är nästan helt jämn över landet, men det är bara i en kommun, Malmö, som både män och kvinnor varit med på samma plats. Klass och etnicitet har varit varierande. Ett fåtal personer kan beskrivas som välbeställda respektive medelklass, men merparten har haft en låg inkomst.

⁴ Nationalencyklopedin NE, Identitet.

http://www.ne.se/lang/identitet/209859?i_h_word=etnisk%20identitet (hämtad 2014-08-13).

Antiziganism och diskriminering

Begreppet antiziganism definieras som rasism riktad mot romer. Begreppet används på samma sätt som det mer etablerade antisemitism, vilket också kan användas som något av ett test. Ta en text eller ett uttalande om romer och ersätt ordet romer med judar, om resultatet ser antisemitiskt ut kan man sluta sig till att det i sin ursprungsform är antiziganistiskt.

Antiziganism och antisemitism är delar av en större diskussion om diskriminering och uteslutning som fungerar genom ett godtyckligt särskiljande av människor. De resultat som nulägesbeskrivningen ger angående romska medborgare kan därför i många avseenden ses som en indikation om hur diskrimineringen av andra grupper som majoritetssamhället betraktar som ”avvikande” fungerar och kan motverkas.

Kategorisering och diskriminering

Inkludering och exkludering i etniska, kulturella eller andra grupper fungerar först och främst genom kontraster. Hudfärg, tro, vanor eller åsikter som är mindre vanliga på en plats gör det enkelt att identifiera människor, dela upp dem och kategorisera dem som en grupp av ovanliga eller onormala människor. Skillnader skapas genom att någonting är eller uppfattas som avvikande, och har lite till inget att göra med vad det egentligen är eller innebär. Huvudsaken i kategorisering är vad som inom en grupp betraktas som ”normalt”, eftersom det definierar allting annat som ”onormalt” i jämförelse.⁵

Skapandet av skillnader symboliseras ofta av tydliga saker som hudfärg eller språk, men handlar till vardags ofta om vanor eller traditioner. Skillnader i etnicitet eller kulturell identitet blir en fråga om tonfall, kroppsspråk och beteenden där olikheterna ofta uppfattas som avvikande och fel av de som inte delar dem.

Skillnaderna kan, om de är tillräckligt väl spridda, leda till diskriminering på både individuell och institutionell nivå. Individuer som själva aldrig mött någon annorlunda kan utan vidare lära sig att diskriminera genom att ta till sig de fördomar som finns i samhället och föra dem vidare.⁶ Du behöver aldrig ha mött någon ”avvikande” för att ha hört ”hur de är”. I det moderna samhället, där gemenskap kan skapas på nationell och internationell nivå, förstärker skolor, media och myndigheter de vanor som gemensamt betraktas som normala genom att kontrastera dem mot det ”avvikande”.⁷

Fördomar skapar sig själva

Skillnaderna behöver inte ha en förlaga, utan kan skapas enbart som en motsats till det som man själv betraktar som normalt. Ett tydligt exempel som ofta citeras är orientalism, det vill säga européers syn på asiater och asiatiska kulturer. Litteraturvetaren Edward Said har beskrivit hur europeiska uppfattningar om Asien skapats i stort sett ur tomma intet,

⁵ Douglas, Mary. *Purity and danger: an analysis of concept of pollution and taboo*. London: Routledge, 2002[1966].

⁶ Popescu 2013, 4-5, 15-16.

⁷ Douglas, Mary. *How institutions think*. Abingdon: Routledge, 2011[1987].

förvrängts och blåsts upp för att bekräfta européers självbild.⁸ Said menar att asiater beskrivs som brutala och våldsamma, särskilt mot kvinnor, för att européer, genom att inte vara asiater, ska kunna beskriva sig själva som goda och intelligenta. Asiater tillskrivs inte dåliga egenskaper för något de egentligen gör, utan för att européerna ska kunna känna sig bra och skapa en gemenskap som européer.

I Sverige utgör romer en av de grupper av människor som skapats av och skiljts ut från resten av samhället för att de varit eller ansetts vara annorlunda. Kategorin romer innefattar ett antal undergrupper med olika traditioner och relativt lösa band sinsemellan, men som av andra betraktas som en homogen grupp som föraktats och baktalats.⁹

Assimilering

Studier av den svenska antiziganismen har kunnat konstatera att den historiska diskrimineringen i Sverige följt flera olika spår, där personer som av majoritetssamhället betraktats som romer både slagits samman som en homogen grupp och delats upp i olika kategorier¹⁰, beroende på situationen. Diskrimineringsgrunderna kan bland annat spåras till skillnaden i levnadsförhållanden mot den bofasta jordbruks- och stadsbefolkningen, där man på en gång fördöms och förföljs som lösdrivare, men samtidigt förbjuds att bli bofast¹¹, en situation som följs av anklagelser om brottslighet och avvikande seder.

Fördomarna om brottslighet och kulturell olikhet är genomgående i den svenska antiziganismen och har rättfärdigats som ett romskt problem, först genom rasbiologi och senare, när det begreppet fallit ur bruk, med ett snedvridet kulturbegrepp.¹² Fullt medborgarskap för romer erkändes offentligt först 1952 och följdes under de kommande åren av en assimileringspolitik från offentliga institutioner.¹³ De romska gruppernas kultur skulle spädas ut eller förstöras helt för att romer skulle kunna bli ”svenska”.

Assimileringspolitiken är numera övergiven¹⁴, men liksom antiziganismen lever assimileringstankarna kvar och påverkar i högsta grad samhällets bild av romer, ett faktum som lyser igenom många av de intervjuer som genomförts under nulägesbeskrivningen.

⁸ Said, Edward W. *Orientalism* [Ny utg.]. Stockholm: Ordfront, 2000.

⁹ Selling 2013, 13-14.

¹⁰ Selling 2013, 181-182.

¹¹ Selling 2013, 35-37, 45-46.

¹² Selling 2013, 28-31, 42; Mer detaljer kring det historiska förtrycket kan läsas i regeringens vitbok; Ds 2014:8.

¹³ Selling 2013, 182.

¹⁴ Selling 2013, 183-188.

Rättigheter på bostadsmarknaden

För att få ett grepp om rättighetssituationen för romska medborgare på bostadsmarknaden krävs förutom empiri och analys även en formell grundval. I det här stycket ges en kort introduktion till de formella rättigheter som finns på den svenska bostadsmarknaden idag samt en kort översikt över de problem som finns för att implementera dem.

Mänskliga rättigheter och legala realiteter

Rätten till bostad är en mänsklig rättighet. Den är listad av Förenta Nationerna, FN, och är inskriven i regeringsformen, en av Sveriges fyra grundlagar. Däremot är rätten till bostad inte tvingande på samma sätt som de flesta andra rättigheter. Rätten till bostad är inskriven i artikel 25 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Var och en har rätt till en levnadsstandard tillräcklig för den egna och familjens hälsa och välbefinnande, inklusive mat, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala tjänster samt rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makas eller makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter utanför hans eller hennes kontroll.¹⁵

I kapitel 1, paragraf 2 i regeringsformen står det att det allmänna ”ska trygga rätten till bostad och motverka diskriminering av individer”. Ansvaret för att rättigheterna följs är formulerat i artikel 11 (1) i FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Konventionsstaterna erkänner rätten för var och en till en tillfredsställande levnadsstandard för sig och sin familj, däribland tillräckligt med mat och kläder, och en lämplig bostad samt till ständigt förbättrade levnadsvillkor. Konventionsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att denna rätt förverkligas och erkänner att internationellt samarbete på frivillig grund är av väsentlig betydelse i detta sammanhang.¹⁶

Dessutom skriver regeringen om de mänskliga rättigheterna:

Rätten till skäligen levnadsstandard är specificerad till sitt innehåll, men inte till sin omfattning. Varje land ska, utifrån sina förutsättningar och de omständigheter som råder i landet, arbeta för att varje människa får tillgång till en levnadsstandard som är tillräcklig.¹⁷

¹⁵ Förenta nationerna. 2012. Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. <http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/manskliga-rattigheter-och-demokrati/fns-allmanaforklaring-om-de-manskliga-rattigheterna/>, (hämtad 2013-10-14), art. 2.

¹⁶ Förenta nationerna. 2004. Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. http://www.manskligarattigheter.se/dynamaster/file_archive/060505/44fcfb237283ba3a391609d394755c60/Konventionen%20om%20ek%20soc%20och%20kult%20r%e4ttigheter.pdf, (hämtad 2013-10-14), art. 11-1.

¹⁷ Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard. <http://www.manskligarattigheter.se/sv/de-manskliga-rattigheterna/vilka-rattigheter-finns-det/ratten-till-en-tillfredsstallande-levnadsstandard>, (hämtad 2013-06-19).

Rätten till bostad är också inskriven i Europarådets sociala stadga. Enligt artikel 31 med rubriken Rätt till bostad lovar parterna att.

- främja tillgången på bostäder med rimlig standard
- förebygga och minska hemlösheten i syfte att successivt undanröja den
- göra bostäder ekonomiskt tillgängliga för personer som saknar tillräckliga medel¹⁸

Med ”rimlig standard” menar den europeiska sociala stadgan att bostaden inte ska vara för trång, att boendet inte ska vara en hälsorisk och att boendet ska ha grundläggande bekvämligheter som rinnande vatten, värme, sophantering och elektricitet bland annat. Bedömningen görs dock, även i detta fall, utifrån ett lands sociala, ekonomiska och kulturella förutsättningar.¹⁹

Rätten till bostad beskrivs i förarbeten och kommentarer till grundlagen som ett mål för samhällets verksamhet. Den är alltså ingen rättighet som en medborgare kan kräva genom att gå till domstol, utan en målsättning. Diskrimineringsombudsmannen, DO, skriver:

Det har funnits en ovana i svenskt offentligt liv att tänka i rättighetstermer och i juristkretsar ett ointresse för att grundlagsskydda den sociala rättighetskatalogen. Rättigheternas karaktär och samhällets bristande resurser har anförts som argument emot.²⁰

I Sverige finns bara tre grupper som har lagstadgad rätt till bostad: personer med funktionsnedsättning, äldre och asylsökande. För alla andra säger bostadsförsörjningslagen att kommunerna har skyldighet att ansvara för att planera bostadsförsörjningen och skapa förutsättningar för alla att bo i goda bostäder.²¹ Det betyder bland annat att en bostad ska ha en tillfredsställande standard och att den ska ligga i en bra omgivning. Enligt bostadsförsörjningslagen har kommunerna också ansvar att se till att förmedlingen av bostäder fungerar. Från och med januari 2014 förtydligades lagen, bland annat krävs nu en bättre analys av bostadsbehovet hos särskilda grupper och marknadens förmåga att lösa det.²² Däremot ger vare sig den gamla eller den förtydligade bostadsförsörjningslagen medborgarna någon individuell rätt som kan utkrävas.

¹⁸ SÖ 1998:35. *Europeisk social stadga (reviderad)*. Stockholm: Utrikesdepartementet, art. 31.

¹⁹ Diskrimineringsombudsmannen, Rapport 2008:3. *Diskriminering på den svenska bostadsmarknaden: en rapport från DO:s särskilda arbete under åren 2006-2008 kring diskriminering på bostadsmarknaden*. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen 1998, 17.

²⁰ Ibid.

²¹ SFS 2000:1383. *Lag om kommunernas bostadsförsörjningsansvar*. Stockholm: Socialdepartementet.

²² Prop. 2012/13:178.

Vad som finns är lagen om förbud mot diskriminering som gör det möjligt att få skadestånd om den rättigheten kränks.²³ Rätten till bostad ska vara lika, oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Med bostäder menas alla sorters bostäder, till exempel hyresrätter, andrahandsuthyrning, inneboende, bostadsrätt och egnahem.²⁴

En bostadsmarknad för alla?

På frågan om hur mänskliga rättigheter ska uppfyllas på kommunal nivå skriver institutet för studiet av mänskliga rättigheter att rätten till bostad är en fråga av särskild karaktär:

Frågan om hur kommuner ska hantera den mänskliga rättigheten till bostad är komplicerad, eftersom kommunerna inte är ensamma aktörer på bostadsmarknaden i sin kommun. Även om det ofta finns kommunala fastighetsägare täcker inte de på långa vägar bostadsbehovet inom en kommun. Kommunerna kan inte heller finansiera nybyggnationer, utan måste även här förlita sig på privata aktörer.²⁵

Kommunerna tolkar hur de ska tillgodose rätten till bostad på olika vis. Stockholm stad har en ”tak över huvudet-garanti” som garanterar en hemlös person hemmahörande i Stockholms stad hjälp att få någonstans att sova. Garantin är däremot ingen långsiktig lösning för människor som har svårt att ta sig in på bostadsmarknaden.²⁶

Eftersom bostäder alltid erbjuds på en marknad är det inte enkelt att jämföra bostadsförsörjning med annan välfärd. Bostäder distribueras genom frivilliga kontrakt mellan säljare och köpare, hyresvärd och hyresgäst och så vidare. Bostad betraktas som ett personligt val, som så långt som möjligt ordnas efter hur olika personer själva vill ha det. I Sverige är alltså rätten till bostad något som medborgarna förväntas kunna lösa på marknaden. Staten och kommunerna kan hjälpa medborgarna att lyckas på denna marknad, men deras ansvar sträcker sig inte längre än så. Detta system skiljer sig från många andra länder där det finns en så kallad selektiv marknad.

Den selektiva marknaden innebär att det finns en öppen marknad för de som har råd att välja och en skyddad marknad för de som inte har det. I Sverige har den selektiva marknaden historiskt sett valts bort. Tanken har varit att alla ska vara jämställda nog att ha möjlighet att lyckas på en och samma bostadsmarknad. Regleringen av bostäder är därför betydligt mindre omfattande än i exempelvis Storbritannien.²⁷

²³ SFS 2008:567. *Diskrimineringslag*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet DISK, kap. 5.

²⁴ DO 2008:3, 19.

²⁵ Abiri, Elisabeth, Brodin, Anna och Johansson, Peter. *Mänskliga rättigheter?: "jag vet att dom finns och jag tror att Sverige är bra på dom": handbok i mänskliga rättigheter på kommunal nivå*. Stockholm: Fritze, 2008.

²⁶ Stockholms stad. Boende. <http://www.stockholm.se/FamiljOmsorg/Socialt-och-ekonomiskt-stod/Stod-till-hemlosa/Boende-for-hemlosa/> (hämtad 2013-11-19).

²⁷ Bengtsson, Bo. *The right to housing in universal and selective housing regimes*. Tillgänglig genom institutet för bostads- och urbanforskning, Uppsala universitet. <http://www2.ibf.uu.se/PERSON/bosse/cambridgeplenary.pdf>, (hämtad 2013-06-25).

Trots detta är det klart att marginaliserade grupper har stora svårigheter på den svenska bostadsmarknaden. Det har uppmärksammats exempelvis av DO, som konstaterar att det är tveksamt om rätten till bostad verkligen finns:

Att göra en uttolkning av vad rätten till bostad exakt innebär i just den svenska kontexten är vanskligt. Men utifrån de generella uttalanden som finns kan det ändå starkt ifrågasättas om de förhållanden människorna lever under i vissa bostadsområden i Sverige lever upp till kraven i internationella konventioner [...] Att tvingas leva under förhållanden som uppenbarligen är olämpliga och riskerar att orsaka fysiska skador kan sannolikt inte vara vad som menas med en lämplig bostad. Inte heller kan det rimligen vara vad lagstiftaren i bostadsförsörjningslagen avser med bostäder av god standard.²⁸

DO menar också att det är tydligt att missförhållanden som finns på svenska bostadsmarknaden, som betyder att utsatta grupper hänvisas till undermåliga bostäder, inte kan förklaras av enskilda fall av diskriminering. Det måste förstås som ett strukturellt problem.²⁹

Anmälningar till DO tyder på utbredd diskriminering

Anmälningar till DO visar att särskilt romers möjlighet att få tillgång till en bostad ofta är begränsad. Hälften av alla domar och förlikningar om bostadsdiskriminering gäller romer. Romska medborgare utgör också uppskattningsvis en femtedel av alla anmälningar om bostadsdiskriminering.³⁰ I vissa fall handlar det om romska medborgare som nekats tillgång till hyresrätt eller inköp av bostadsrätt, i andra fall handlar det om romer som trakasserats av sin hyresvärd.

DO har med gott resultat drivit flera ärenden där romska medborgare nekats bostad. Ombudsmannen mot etnisk diskriminering har i rapporten "Diskriminering på den svenska bostadsmarknaden" pekat på att förmedlingssystem och formella regler hos bostadsmarknadens aktörer kan diskriminera minoriteter och påverka deras möjligheter att uppnå lika rättigheter och möjligheter på bostadsmarknaden. Det kan till exempel handla om vem som får ett hyreskontrakt, ett medlemskap i en bostadsrättsförening eller ett lån till bostad.³¹

I en rapport från Europakommissionen mot rasism och intolerans 2012 riktas kritik mot den omfattande svenska boendesegregationen. Kommissionen har i det sammanhanget lyft fram bland annat romernas utsatta situation.

²⁸ Konstaterandet gjordes i detta sammanhang med bakgrund i exemplen området Nacksta i Sundsvall och Mosippan i Malmö. DO 2008:3, 22.

²⁹ Ibid.

³⁰ Grov sammanräkning baserad på en genomgång av DO:s arkiv, diskriminering på bostadsmarknaden på grund av etnicitet 2009-2013.

³¹ Diskrimineringsombudsmannen. Romer diskrimineras på bostadsmarknaden.

<http://www.do.se/sv/Press/Pressmeddelanden-och-aktuellt/2012/Romer-diskrimineras-pa-bostadsmarknaden/>, (hämtad 2013-06-25).

Undersökningen

Romska informanter

Romerna i Sverige är spridda över många grupper och sociala klasser. De problem som medborgare med romsk identitet träffar på kan därför skilja sig stort mellan individer. Trots denna spridning och den naturliga spridning bland informanter finns flera generella drag som kommit fram under nulägesbeskrivningen.

Det finns inga konkreta siffror på hur många människor som identifierar sig som romer i Sverige och vilken ekonomisk ställning de har i jämförelse med andra. I nulägesbeskrivningen har människor med vitt skilda förutsättningar kommit till tals, vilket gjort det tydligt att det finns både en klassaspekt och en genusaspekt som påverkar de romska medborgarnas förutsättningar på bostadsmarknaden, precis som för andra medborgare. Vad som däremot också står klart är att så gott som alla informanter har upplevt problem med att få tillgång till boende, oavsett kön eller klass.

Svårt att komma in på bostadsmarknaden

Anssi kom till [staden] från Stockholm för att börja en utbildning och fick omedelbart problem med bostad. Enligt berättelsen hade han gjort ett muntligt avtal med en privat värd i utkanten av [staden] där han inbjudits att skriva sig på adressen och söka skolplats åt sina barn. Det enda som återstod var att hämta nycklarna och skriva under. Anssi säger att han i det läget övervägde att byta kläder men ändå valde att behålla dem... När Anssi visade sig började värden med att lägga på ytterligare krav, en helårshyra, utdrag ur belastningsregistret samt något ytterligare som Anssi inte kunde påminna sig vid tillfället. Han gick med på samtliga krav men vägrades ändå att hyra.³²

Svårighet att hyra är ett av de största problemen som romska medborgare berättar om i nulägesbeskrivningen. Samma mönster går igen i nästan alla berättelser; personen ifråga har antingen ett muntligt avtal eller ett erbjudande om visning från hyresvärden som sedan dras tillbaka efter att man mötts. I Anssis fall handlar det om den tydliga klädkod som han

³² Romsk informant, Anssi – 2014-03-19.

följer som finsk rom, medan det i Marias fall handlar mer om en känsla som kommer av flera olika erfarenheter på bostads- och arbetsmarknaden.

Under tiden sökte han bostad och upplevde att både att han ibland blev avvisad på skälig grund, det vill säga brist på lediga lägenheter, men också att de få öppningar som gavs omedelbart försvann så fort han visade sig i sin klädsel. Personligen upplevde Anssi det både som något märkligt och som förväntat.³³

*

Maria fick lägenheten via ett byte som hon ordnade på bytesbörsen via boplats Göteborg, ett byte som gick igenom tack vare att hon hade borgenär, då hon själv är mammaledig. I övrigt tycker hon inte att boplats är särskilt användbar med tanke på den kö som är dit. Hon har inte blivit kallad till någon visning genom boplats och har upplevt flera ”nära missar” genom privata värdar där hon blivit nekad efter kontakt.³⁴

De flesta informanterna kopplar diskrimineringen till synliga kännetecken som klädsel, hudfärg, språk eller namn. Det kan handla om namn som är kända eller som dyker upp vid en enkel sökning på internet där det händer att prominenta romer och deras släktingar hängs ut. Åtminstone en fastighetsägare har pekat på att det finns namn som är kända bland lokala värdar och som man inte hyr ut till³⁵, något som enkelt kan användas emot ”avvikande”.

Motsvarande fenomen kan ses också i materialet i DO:s arkiv. Mellan 2009 och 2014 finns ett tiotal anmälningar där romska medborgare nekats tillträde till lägenhet, ofta av uttalat diskriminerande skäl.

Jag hade betalat 2 månadshyror och skulle skriva kontrakt när jag flyttade in. När jag sen en vecka senare skulle flytta in så stod en man och bytte lås på lägenheten...
... min mamma var med och tittade på lägenheten innan, och de frågade vilket land vi kom ifrån först svarade bara min mamma att vi kom från Finland. Jaha sa dom, så ni är finska romer?
... Det syns på min mamma att vi är romer så det var ingen idé att ens tveka om att säga som det var. Efter det fick vi inte hyra lägenheten men vi fick inte heller tillbaka hyrespengarna.³⁶

*

... vi[blir] uppringda dagen före av [värden] som sade såhär; ni är ju romer, jag vill inte ha en samlingsplats för varken zigenare eller tattare i våra fastigheter! ... vi får flytta in men vi får ett provkontrakt på 3 månader på grund av att vi är romer.

...

Han har även gått runt till olika personer och sagt att det ska flytta in zigenare här nu... får meddelanden i röstbrevlådan... där han säger; ni levde ju inte som romer, ändå sticker ni som små jävla tattare m.m.³⁷

Flera av de större fastighetsägarna har relativt väl fungerande, datoriserade ansökningsystem, där tid i kö är den avgörande faktorn framför personliga bedömningar. Många av dem har dessutom en reglerad och offentlig uthyrningspolicy som gör det svårt att hitta på ytterligare regler på stående fot när man inte vill hyra ut till en viss person. Trots detta är berättelserna om uteslutning i ansökningsprocessen

³³ Romsk informant, Anssi – 2014-03-19.

³⁴ Romsk informant, Maria – 2014-04-11.

³⁵ Lulebo – 2014-02-26.

³⁶ Diskrimineringsombudsmannen, Anm. 2012/1095.

³⁷ Diskrimineringsombudsmannen, Anm. 2010/1851.

svåra att komma till rätta med, eftersom de är praktiskt taget omöjliga att bevisa i efterhand. Avvisandet sker ofta muntligen och historierna färgas av den enskildes uppfattning av situationen, vilket gör det enkelt för både hyresvärdar och den sökande att missuppfatta. Exempelen kommer från Boplats Syd och ett annat, orelaterat ärende hos DO.

I: En sak som vi har lärt oss är att vi alltid kommunicerar alla viktiga beslut i skrift, för att när vi bara kommunicerar det i tal så blev det ett missförstånd och jag har ett sånt konkret exempel på det, där den personen sen anmälde oss hos ombudsmannen för diskriminering. Och det var en sökande som skulle titta på en ledig lägenhet... och det hade blivit något missförstånd kring det här med portkod och telefonnummer ... han uppfattade det som att hon inte släppte in honom för att hon diskriminerade honom, så där stod det. Och han ringde dagen efter till värden som det här gällde och var väldigt aggressiv och oförskämd till deras personal. Han ringde mig och var precis lika aggressiv och oförskämd mot mig. Och vi bestämde då att han inte skulle få söka den här lägenheten och inte få komma och titta på den igen, men han skulle kunna söka andra lägenheter. Jag ringer upp honom för att berätta detta och då försöker jag lägga rätt stor kraft på att förklara för honom att det här var, beroende på det sättet som han uppfattades, som han inte få söka den här lägenheten. Men han kommer inte att hindras från att söka andra lägenheter, det var det jag lade kraften på att försöka förklara i telefon. Han hörde mig säga någonting helt annat. Han hörde mig säga att han inte skulle få söka alls längre och därför har vi därefter bestämt att den typen av meddelande ska vi alltid skriva ner, så att det inte ska finnas någon risk för missförstånd.³⁸

*

DO:s bedömning

Hyresvärden har gett en annan bild av vad som har hänt än du har gjort. Hyresvärden har kunnat visa att andra sökanden... också fått tidsbegränsade kontrakt. Vad gäller en del händelser står det ord mot ord om vad som har hänt och sagts och övrig bevisning saknas... Mot bakgrund av den konflikt som rådde mellan dig och hyresvärden bedömer DO att DO ändå inte kan driva ärendet med framgång i domstol.³⁹

De allmänna problemen på bostadsmarknaden färgar också av sig vilket gör det lätt att känna sig utsatt i kontakt med värdar. Förtroendet för värdarna kan också variera. Flera informanter säger sig ha ett större förtroende för allmännyttan men att det inte spelar någon direkt roll då det krävs många års kötid för att komma åt deras lägenheter. Det omvända råder i Helsingborg och Malmö, där de flesta informanter har större förtroende för privata värdar än de offentliga.

Bristen på förtroende för allmännyttan är i Malmös fall inte utan orsak. I början av 2005 avslöjades en omfattande diskriminering av bland annat romer av Malmös kommunala fastighetsägare, ett avslöjande som gett stora återverkningar på bostadsmarknaden i Malmö.⁴⁰

Trakasserier i boendet

Förutom på bostadsmarknaden har Maria har upplevt en hel del trakasserier på arbetsmarknaden, och i samhället i övrigt. Bli vägrad inträde i affärer och liknande... I boendet har hon mött på oskäliga klagomål från grannar, bland annat att hon spolat på

³⁸ Boplats Syd – 2014-04-15.

³⁹ Anm. 2010/1851.

⁴⁰ För detaljer se exempelvis; SVT nyheter 21 januari 2005. Hyresgäster svartlistade i Malmö. <http://www.svt.se/nyheter/sverige/hyresgaster-svartlistade-i-malmo> (hämtad 2014-08-07).

toaletten om natten och att hon dammsuger för hårt (!). Hon menar också att hennes mamma har det värre.⁴¹

Trakasserier i boendet dyker upp relativt ofta i intervjumaterialet. Berättelserna kan handla om konkreta exempel men också ofta om rädslan för att drabbas av repressalier om man är öppen med vem man är.

Enligt Nicolae är de ”fina” områdena svårare att bli accepterad i och han är mycket noggrann med att dölja sin identitet. Han har inte märkt av några andra romer i området men känner till en resande som han menar gör på samma sätt som han. Han har aldrig haft problem i sitt nuvarande område men hör en generell diskurs om romer som är förödmjukande. Nicolae beskriver dessa åsikter som något som kommer från enskilda individer, inte sällan välutbildade, och menar att han också hör röster som ifrågasätter dem.⁴²

*

Olivia döljer inte sitt ursprung men är inte heller uttalad kring det och har personligen inte märkt av några problem. Däremot har hon en syster som utsatts för trakasserier av grannar, bland annat har hennes tvättlås pillats bort från tavlan med hjälp av en kniv.⁴³

De trakasserier som nämns i intervjuerna är nästan uteslutande grannar, medan de som anmälts till DO ofta handlar om hyresvärdar eller fastighetsskötare. Ett illustrativt fall kommer från Stockholmsområdet.

[Hyresvärden] sa att jag inte kan bo kvar i lägenheten om jag eller mina vänner bär de kläderna som finska zigenare bär, stora kjolar. Grannarna tål inte detta och då kan jag inte bo kvar i lägenheten även om jag sköter mig annars.

...

[Hyresvärden] kan avhysa [anmälarer] eftersom han och andra inte gillar zigenare, de är som alla vet ”långfingriga”.⁴⁴

Ett annat fall sammanfattas i Boverkets förstudie till nulägesbeskrivningen som utfördes i Stockholm under hösten 2013.

Atena nämner att hon i ett boende varit utsatt för en ren kampanj av falska klagomål från sina grannar och att hon för att värja sig varit tvungen att begränsa sig och sina barn, föra dagbok över alla ljud hon åstadkommit och skaffa ett intyg från sin arbetsgivare för att intyga att hon inte varit på plats under ett visst klagomål.⁴⁵

I de flesta fall som kommer fram i intervjuerna handlar trakasserier om enskilda personer, och det är ofta som informanterna kan se både hjälpsamma och likgiltiga grannar.

Karlis huvudsakliga boendeproblem är att han har en nazist som granne och saknar möjlighet att byta eftersom han inte har någon inkomst. Initialt när Karlis och hans familj flyttade in var boendet lugnt. Efter ett antal månader och några besök av andra romer började trakasserier med anonyma hot, hakkors klottrade i trapphuset som inte städades bort på flera månader, sparkar på dörren, sabotage med mera. Efter en tid stod det klart att det var grannen som var skyldig, men trots att denne även ofredat Karlis barn när detta varit på rast i den lokala lågstadieskolan har inte polisen agerat.

⁴¹ Romsk informant, Maria – 2014-04-11.

⁴² Romsk informant, Nicolae – 2014-04-14.

⁴³ Romsk informant, Olivia – 2014-04-15.

⁴⁴ Diskrimineringsombudsmannen, Anm. 2009/1049.

⁴⁵ Romska informanter Atena, Lennart och Richard – 2013-10-21.

Istället har man skjutit över ansvaret på Karlis och menat att hans barn varit ”busiga”.⁴⁶

*

I bostadsrättsföreningen accepterades han först inte som köpare, enligt honom själv beroende på hans romska identitet. Han bestred beslutet och accepterades fast då under uppsyn. Under boendet utsattes Nicolae enligt uppgift för tråkningar av en enskild granne och beslöt att flytta.⁴⁷

Särbehandling

Den första reaktionen på ämnet bostad är svårigheten att få en lägenhet och den totala kontroll som utövas av fastighetsägare och som missbrukas av åtminstone enskilda fastighetsköpare. Richard och Lennart berättar hur saker som ställs i korridorer och trappuppgångar, ibland bara några minuter tas bort av bovärdar och måste lösas ut mot betalning. Richard berättar att innehållet i hans förråd stals av fastighetsköparen efter ett inbrott som redan berövat honom hans dyrbara verktyg.⁴⁸

Ett framträdande problem som dök upp under nulägesbeskrivningen är särbehandling. Som särbehandling klassas bemötande eller behandling från myndigheter eller fastighetsägare som visserligen är laglig, men som samtidigt är ovanligt nitisk. Eftersom behandlingen inte bryter mot någon lag, åtminstone inte på ett tydligt sätt, är särbehandlingen svår att försvara sig mot samtidigt som den verkar avskräckande och kan påverka människor kraftigt.

När det gäller fastighetsägare är det tidigare citatet av Richard och Lennart ganska belysande. Det handlar ofta om saker som antingen är banala eller som kan tas för givet, men som plötsligt blir en stor fråga.

En hyreshöjning genomfördes i januari ett år men meddelades först i februari. Adam ringde och påpekade att det hade blivit ett fel och fick svaret att han nu måste flytta eftersom han misskött hyran. Enligt Adam rörde det sig om en trivial summa, ca 20 kronor. Adam ringde till bolagets chef som han uppgav var sympatisk men inte ville binda upp sig till ett beslut, oklart varför. Därefter gick han via hyresgästföreningen, varpå problemet löste sig på några veckor och han fick en kompensation i form av några månaders gratis parkering.⁴⁹

Anledningen till att Adams fall skulle tolkas efter bokstaven är oklar eftersom merparten av de större värdarna har etablerade rutiner för kontakter och varning när hyran uteblir. Oavsett anledningen innebär det ett stressmoment för den enskilde, något som blir särskilt allvarligt om personen ifråga är nyinflyttad i landet, har låg utbildning eller inte är medlem av några föreningar. Ett fall som påträffades i Malmö men som inte togs upp som en formell intervju rörde en kvinna som anmälts för försäkringsbedrägeri. Ärendet rörde inte boende men är tydliggörande, då kvinnan ifråga inte kunde läsa ordentligt utan bara visste att en motpart hotat med polis och att hon själv inte visste hur anklagelsen var ställd eller hur hon skulle kunna bevisa sin oskuld. Utan en egen kunskap om hur regler fungerar eller hur ens rättigheter ser ut blir hårddragningarna ett mycket konkret problem.

⁴⁶ Romsk informant, Karlis – 2014-04-03.

⁴⁷ Romsk informant, Nicolae – 2014-04-1.

⁴⁸ Romska informanter Atena, Lennart och Richard – 2013-10-21.

⁴⁹ Romsk informant, Adam – 2014-03-19.

Två enskilda fall

I de flesta fall som dykt upp under nulägesbeskrivningen är det dock socialtjänsten som anklagas för att bete sig oskäligt. Det handlar ofta om pengar som inte beviljats men också om boendelösningar som varit direkt olämpliga och som väcker misstankar om tjänstefel. Det första ärendet gällde ett boende som förvaltades av kommunen. Informanten talade i det här fallet genom en tolk.

Charlotta bor sedan 8 år tillbaka i ett socialt kontrakt i en förstad ... Huset ägs av kommunen och är enligt Charlotta och Doris i extremt dåligt skick med läckor, fukt/mögelskador och en undermålig tvättstuga.

...

Charlotta och Doris har påtalat problemet för kommunen, både ur allmänt perspektiv och utifrån läkarintyg men har inte fått någon varaktig lösning. Charlotta har fått bo på hotell i en omgång men har då inte fått ta med sig barnen och [socialtjänsten] vägrar för övrigt att betala ytterligare en vistelse. Därefter har man erbjudit vandrarhem. Charlotta tackade nej till erbjudandet då hon inte fick ta med barnen samt att hon ansåg att vandrarhemmet var i nästan lika dåligt skick som huset hon ville bort ifrån. [Socialtjänsten] har erbjudit en annan lägenhet, men då direkt under den som Charlotta redan bor i, vilket hon och Doris menar inte gör någon skillnad eftersom det är huset som är problemet och inte enskilda lägenheter. Charlotta och Doris menar därefter att [socialtjänsten] tagit nekandet som ursäkt att inte erbjuda annat boende.⁵⁰

Detta exempel är viktigt att lyfta fram. Längre tillbaka i tiden förekom det att romska familjer samlades i särskilda hus. I både socialtjänstens och de romska informanternas berättelser förekommer det vittnesmål om oseriösa hyresvärdar som hyr ut undermåliga bostäder till personer som inte blir godkända på den ordinarie bostadsmarknaden. Efter inbjuden att besöka Charlottas hem kan kostateras att fastigheten hon bor i lämnar mycket i övrigt att önska. Slummässiga boendeförhållanden innebär oftast slitna, smutsiga och illaluktande trapphus och källarutrymmen. Bristfällig eller obefintlig städning och fastighetsförvaltning. Det är inte ovanligt att lägenheterna är i dåligt skick och att det finns fukt- eller mögelskador.

Det ovanliga med exemplet ovan är att det är kommunen som anses upplåta ett boende som beskrivs som gravt undermåligt. Vanligtvis är de så kallade "slumfastighetsvärdarna" mindre privata fastighetsägare som äger ett fåtal hyreshus. Det råder dock delade meningar om husets standard. Den kommunala hyresvärden anser inte att fastigheten som Charlotta bor i är olämpligt som boendemiljö. Enligt kommunen finns det fuktskador i huset men att dessa har orsakats av lägenhetsinnehavarna och menar på att städningen av trapphuset sköts.⁵¹

Ett annat dramatiskt fall kommer från en annan stad och rör den bostadslöse Raul, som placerats på en camping med sin familj i väntan på en mer varaktig lösning från socialtjänsten. Lösningen blir en lägenhet i ett grannsamhälle ungefär en timme bort, men när Raul på grund av arbetsmarknadsprogram och en sjuk släkting tackar nej till lägenheten förändras situationen.

Enligt bröderna förändras socialsekreterarens attityd därefter helt. Raul vräks från campingen och placeras på ett motell utanför staden [där även hans bror Roland med

⁵⁰ Romsk informant, Charlotta – 2014-03-25.

⁵¹ Tekniska förvaltningen Luleå (telefon) – 2014-05-27.

familj befinner sig]... De känner sig otrygga, barnen har ingenstans att leka, kokmöjligheterna och tvättmöjligheterna är undermåliga och städningen är dålig. Rolands barn har börjat få någon form av allergisk reaktion och Raul menar att hans döttrar är rädda och stressade. Bägge bröder menar att de bestraffas är på grund av deras ursprung i kombination med deras ovilja att gå den enskilda socialsekreteraren till mötes med det alternativa boendet... Raul fick dessutom initialt en stående kallelse till boendeenheten för bedömning av hans situation. Detta krav slopades dock omgående i samband med att en ny socialsekreterare tillsatts. Bröderna är rädda att ytterligare protester ska innebära att deras försörjningsstöd dras in också.⁵²

I det här fallet har inte socialtjänsten haft möjlighet att bemöta kritiken och Rauls historia saknar en del viktiga detaljer⁵³, men skeendet med vräkning och omplacering har bekräftats av en oberoende tjänsteman vid kommunen.⁵⁴

Bägge dessa fall visar på extrema situationer, och det är vanskligt att dra några långtgående slutsatser utan att ha tillgång till alla detaljer. De visar dock på hur allvarlig och påfrestande en situation kan bli även inom diskrimineringslagens ramar.

Ekonomiska hinder

Det finns idag inget konkret eller pålitligt mått på romska medborgares genomsnittliga inkomst, men många av de informanter som trätt fram under nulägesbeskrivningen har haft en relativt dålig ekonomi. Deras möjligheter på bostadsmarknaden har därför varit begränsade både genom deras ekonomi och genom deras identitet. Höga och specifika krav på inkomst och skuldfrihet från hyresvärdarna slår hårt mot personer som har skiftande eller osäkra arbetsformer. När kravet för att hyra är egen löneinkomst är det svårt att få ett kontrakt om man inte kan visa upp en stadig arbetsgivare, trots att man har pengar att betala med.

Även informanter som har erfarenhet och utbildning vittnar om stora problem att slå sig in på arbetsmarknaden.

Maria har för att undvika diskriminering bytt till sin andra förälders efternamn och menar att det har gjort en enorm skillnad för henne, särskilt vad gäller arbete. Hon får komma på intervjuer och får chans att arbeta vilket gör det möjligt för henne att få in en fot på bostadsmarknaden. Namnet är "lagom" utländskt, det går ihop med hennes utseende och ger enligt henne själv positiva, lätt exotiska associationer från arbetsgivare.⁵⁵

De allmännyttiga fastighetsägaren fyller i den här situationen en viktig funktion då de flesta accepterar försörjningsstöd som fast inkomst. Men eftersom köerna till allmännyttan ofta är lång tvingas många utan inkomst och rätt sorts referenser förlita sig på kontakter och svarta marknaden för att få någonstans att bo, vilket ofta leder till skuldsättning. Skulder utgör i sig ett tydligt hinder för att få ett ordinarie boende och det finns risk för att hamna i en nedåtgående spiral med kortsiktiga lån som ökar på skulderna ytterligare.

⁵² Romska informanter Roland och Raul – 2014-04-15.

⁵³ Intervjun utfördes med två personer i rummet och det exakta skeendet blev oklart när dessa två pratade i munnen på varandra.

⁵⁴ Romskt informations- och kulturcentrum, RIKC – 2014-04-15.

⁵⁵ Romska informant, Maria – 2014-04-11.

Anssi hade inte haft några sådana problem i Stockholm där han hyrt genom kontakter, men han hade hört om diskriminering i boendet som drabbat andra... han beskriver också hur han ibland varit tvungen att betala ockerhyror på uppåt 20 000 kr.⁵⁶

*

Josef menar att det är många romer som befinner sig i en prekär situation i staden och på frågan om alternativa strategier nämner han slumvärdar och köpta kontrakt. Detta menar han dock är en riskabel metod och att man snabbt blir både lurad och skuldsatt upp över öronen. Josef nämner särskilt missbruksproblematik som uppstår när människor blir deprimerade till följd av svårigheterna.⁵⁷

Kontakter viktiga

Med svårigheterna på den ordinarie bostadsmarknaden blir släktband och kontakter en viktig kanal för att få tag i boende eller krediter för att betala för andrahandskontrakt. Flera informanter berättar om hur man tagit sig fram till nedgångna lägenheter via personliga kontakter för att sedan rusta upp dem för egna pengar.⁵⁸ Egna renoveringar är i sig vanliga i berättelserna men de är osäkra som investeringar, särskilt när det gäller hyreskontrakt. En annan vanlig nödlösning är att bli inneboende med alla problem det innebär.

Gabriella bor tillsammans med sin make i makens systers lägenhet på, som Gabriella beskriver det, välgörenhet... Gabriella och maken står i allmännyttans kö och söker kontinuerligt men har för lite kötid för att få något. Hon har också sökt via kontakter på mannens arbetsplats men utan uppslag...⁵⁹

*

Paulus är skild, enligt uppgift sedan 2-3 år tillbaka, och i praktiken hemlös. Han bor hos vänner och via kontakter på olika ställen i Skåne.⁶⁰

*

Josef huvudsakliga problem är att få en egen lägenhet efter skilsmässan som inträffade i en annan stad. I nuläget kan han inte ha vårdnaden om sina barn på grund av att han inte har utrymme vilket påverkar honom negativt. Kön i allmännyttan är lång och Josef misstänker att man plockar bort sökande med kända romska namn från listan. Han påtalar också erbjudanden som dras tillbaka, dock oklart av vem, inkomstkraven som är orimliga samt att den information som han tvingas uppge i sina hyresansökningar är irrelevant.⁶¹

Släktband utgör dock inte några garantier, och även när de fungerar kan de stjälpas lika ofta som de hjälper. En del informanter hävdar att socialhandläggare hellre hänvisat dem till släktingar än gjort individuella bedömningar med hänvisning till deras romska identitet.

Utan boende var Lisa tvungen att söka hjälp hos en väninna som lät henne bo i hennes relativt trånga lägenhet tillsammans med ett antal andra människor. Lisa säger här att socialtjänsten vägrat ge henne pengar för att betala halva hyran och menat på att det inte behövts för att hon och hennes "värd" är vänner.⁶²

*

⁵⁶ Romsk informant, Anssi – 2014-03-19.

⁵⁷ Romsk informant, Josef – 2014-04-03.

⁵⁸ Romsk informant, Adam – 2014-03-19; romsk informant, Karlis – 2014-04-03; romsk informant, Maria – 2014-04-11.

⁵⁹ Romsk informant, Gabriella – 2014-03-26.

⁶⁰ Romsk informant, Paulus – 2014-04-14.

⁶¹ Romsk informant, Josef – 2014-04-03.

⁶² Romsk informant, Lisa – 2014-04-11.

Ett svar från [socialtjänsten] och andra när pengar varit på fråga som alla har hört är "låna från släkten", vilket tycks vara en del av stereotypen mot romer. Lennart är noga med betona, efter att jag frågat speciellt om det, att det kanske varit fallet en gång i tiden men att det inte fungerar längre. Richard trycker på att även om han kan låna ibland så måste ju pengarna betalas tillbaka, och vem lånar till den som inte ens får pengar från [socialtjänsten]?⁶³

Beroendet av släktband tycks slå särskilt hårt mot kvinnor, som i flera fall inte tycks ha samma tillgång till nätverk som män. En kvinnlig informant i Stockholm har berättat hur hon i princip hamnat i fritt fall efter sin skilsmässa då nätverken gått helt via hennes make.

Enligt Sofia flyttade hon direkt från föräldrahemmet till sin make och därefter till en kvinnojour när äktenskapet havererat. Enligt Sofia erbjöd [socialtjänsten] ett boende i närheten av där exmaken bodde som hon tackade nej till av den anledningen. Invändningen accepterades inte av [socialtjänsten] och hon förlorade stöd att hitta bostad. Den exakta utvecklingen därefter är inte helt klar men Sofia fick flytta runt till ett antal kvinnojouurer allteftersom plats funnits... under fyra till fem år.

...

Som sin framtida plan säger Sofia att hon väntar på att kötiden i bostadskön ska börja ge frukt. Det finns inga kontakter i hennes närhet som kan hjälpa. Sociala myndigheter föreslår att hon ska söka sig till andra städer där det är lättare att finna bostad men Maria är rädd för att förlora kontakten med sina barn och med sitt eget nätverk, ett nätverk som hon får lita mycket till för att klara sin sjukdom och kontakterna med olika myndigheter.⁶⁴

Diskriminering bidrar till förtroendeklyftan

Den atmosfär av diskriminering som intervjuerna vittnar om påverkar informanterna negativt i deras vardag och sprider en osäkerhet som befäster den förtroendeklyfta som finns mellan majoritetssamhället och den romska minoriteten. Misstron spås på då företag och samhällsinstitutioner regelbundet avslöjats med diskriminerande praktiker⁶⁵, vilket minskar förtroendet för övriga aktörer i gemen. Informanter från förstudien i Stockholm berättar om galghumor och olika sätt att skjuta ifrån sig tanken på diskriminering för att orka med, medan Josef i det tidigare stycket berättat om hur pressen kan utnyttas i depression som behöver behandlas medicinskt.

Stämningen på intervjun växlar mellan gravallvar och gapskratt. Atena berättar om hur hon genom vänlighet skrämt slag på en främlingsfientlig politiker, och många andra anekdoter berättas på ett komiskt sätt. Men det är skratt istället för gråt. Richard säger att skulle vi ta vid oss av alla fördomar skulle vi bli galna, Atena berättar om hur hon fick trösta sin terapeut som börjat gråta men Lennart intygar att han inte tror på en förbättring, problemet ligger så djupt. Alla är märkta av erfarenheterna.⁶⁶

⁶³ Romska informanter Atena, Lennart och Richard – 2013-10-21.

⁶⁴ Romsk Informant, Sophia – 2013-10-22.

⁶⁵ Se exempelvis Dagens Nyheter 25 mars 2014. Sheraton stoppade regeringens romska gäst. <http://www.dn.se/nyheter/sverige/sheraton-stoppade-regeringens-romska-gast/>. (hämtad 2014-09-13); Dagens Nyheter 13 oktober 2014. Registreringen av romer. <http://www.dn.se/stories/polisens-registrering-av-romer/>. (hämtad 2014-09-13); Sveriges Radio 3 oktober 2012. Svenska bensinstationer diskriminerar romer. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5293057>. (hämtad 2014-09-13).

⁶⁶ Romska informanter Atena, Lennart och Richard – 2013-10-21.

Denna press är ett allvarligt hot mot hälsa och välfärd, och gör det svårare för de utsatta att ta sig fram på en bostadsmarknad där ett stort ansvar vilar på den enskilde.

I assimileringstankens skugga

Några av de personer som medverkat i nulägesbeskrivningen har valt att inte bara dölja, utan helt överge traditioner för att undvika diskriminering på bostadsmarknaden. Det handlar i dessa fall inte om en utveckling av traditioner, kultur är inte statisk och utvecklas ständigt, utan om att ge upp en aspekt av sitt liv för att tillfredsställa samhällets krav på homogenitet.

Att som utomstående avgöra vad som är en frivillig förändring eller inte är inte enkelt, men somliga intervjuer ger mer besked än andra. Ivar uttrycker resignation och bitterhet över den assimileringspolitik som han menar har kapat hans band till sin historia, medan en annan informant från förstudien i Stockholm talar mer allmänt.

Ivar är en äldre man som inleder intervjun med att säga att han är det framgångsrika resultatet av svensk politik gentemot romer. Min identitet är utrotad, säger han

...

...[han] kan på direkt fråga känna en saknad av den romska traditionen. Han pekar speciellt på sin okunnighet i romani och hur viktigt språket är för att bygga en identitet.⁶⁷

*

Enligt Alma har mycket förändrats över tid, mest till det bättre. Fler barn går i skolan och de tar med sig seder och språk hem. Alma nämner bland annat kläderna som blivit mindre distinkta och tror och hoppas att de genom att smälta in mer ska få det lättare med jobb och utbildning.⁶⁸

*

Anssi har ett visst förtroende för att de större bolagen förmodligen inte är speciellt ute efter romer eftersom det finns ett lagligt tryck på dem, men att bland små värddar frodas det, något som han betraktar som så gott som omöjligt att få bort. Den bästa taktiken tror han är att undvika det romska, att tala med sina döttrar och be dem att inte använda kjolarna.⁶⁹

I ett fåtal fall kan man urskilja en assimileringstankens slutseger, där ett rasifierat⁷⁰ språkbruk fått fotfäste bland informanter. Ett par informanter tvivlar under undersökningens gång på att romer och majoritetssamhället någonsin kommer att kunna samexistera, och uttrycker sig nedlåtande eller rent föraktfullt om sådana romer som drar ner gruppens rykte.⁷¹

⁶⁷ Romsk informant, Ivar – 2014-04-02.

⁶⁸ Romsk informant, Alma – 2013-10-22.

⁶⁹ Romsk informant, Anssi – 2014-03-19.

⁷⁰ Kategorisering av människor utifrån ras. För exempel, se Mångkulturellt centrum. *Afrofobi: en kunskapsöversikt över afrosvenskars situation i dagens Sverige*. Tumba: Mångkulturellt centrum 2014, 55-69.

⁷¹ Illustrerande citat lämnas inte i det här fallet då det riskerar att peka ut enskilda personer.

Fastighetsägare

Privata fastighetsägare och allmännyttiga bostadsbolag samt, i de fall de finns, även bostadsförmedlingar har en särskild maktposition på hyresmarknaden. De sätter de krav som gäller för att få hyra bostad i respektive kommun och har genom sitt strategiska läge möjlighet att påverka vem som får möjlighet att hyra. Intervjuerna med fastighetsägare var från början tänkta att handla specifikt om romer, men eftersom praktiskt taget inget av företagen har kunnat eller velat utveckla frågan har diskussionerna istället kretsat kring hur man bestämmer och förhåller sig till de formella minimumkraven för att få hyra samt vilka möjligheter man ser att arbeta bättre för att romer och andra minoriteter ska få samma tillgång till bostäder som andra. Indikationerna från intervjuerna visar på ett blandat läge, där regler och nivå på personligt och formellt engagemang skiljer sig stort mellan platser och företag.

Diskrimineringsförebyggande funktioner

Boverket: Men då börjar vi väl med den stora övergripande frågan. Vad vet ni om bostadssituationen för romer i [staden]?

I: Vad vi vet? Vi vet ju, vi har inga särskilda grupper, skulle jag främst vilja säga. Vi skiljer inte på om du är rom eller om du är finsk eller norsk eller svensk eller vad du är... Vi behandlar alla på samma sätt...

...

Så jag förstår inte frågan.⁷²

Den genomgående reaktionen när man från Boverkets sida ställt frågor kring romer och uthyrning sammanfattas bäst av citatet ovan. Få fastighetsägare ser behovet av frågan eller hur man som företag passar in i den, något som också fått avtryck i det relativa lilla antal privata företag som valt att ställa upp som informanter. De flesta informanter som ställt upp säger som förklaring att man är färgblinda⁷³ i sitt arbete, och därför inte har möjlighet att diskriminera någon, oavsett ursprung.

I: Nej, för att vi, det skulle kännas väldigt konstigt att dela upp personer efter vilket land man kommer ifrån. Utan det blir ju ändå att man, ja det känns konstigt, nej vi har nog inte ens tänkt i de banorna.⁷⁴

*

I: ... vi förmedlar ju våra lägenheter enligt de principer och regelverk som är acceptabla för allt och alla... det är lika behandling och lika kriterier för alla. Och dom jobbar vi efter, så vi kan aldrig särskilja några grupper och det gör vi inte heller.⁷⁵

Andra visar på en större förståelse för frågeställningen, något som utifrån det underlag som kommit fram verkar ha mer att göra med personen som intervjuas än företagets generella nivå på engagemang. Alla allmännyttiga bostadsbolag och flera av de privata fastighetsägarna arbetar aktivt för att öka attraktiviteten i boendet och motverka

⁷² Lulebo – 2014-02-26.

⁷³ Föreställningen att man inte kan diskriminera utan att aktivt försöka. För en mer ingående diskussion, se: Afrofobi 2014, 55-69.

⁷⁴ Boplats Göteborg – 2014-04-14.

⁷⁵ Malmö kommunala fastighetsägare, MKB – 2014-04-16.

utanförskap. Det tyder på att man trots allt inte är främmande för att utveckla sina arbetsmetoder.

Stark tro på system

Tanken om färgblindhet har visat sig vara bärande i de flesta av intervjuerna. Tanken bygger på en tro att de formella förmedlingsprinciperna för lägenhetsköer som ska styra urvalet av bostadssökande är rättvisa.

I: ... vi är ju anslutna till bostadsförmedlingen och vi förmedlar ju våra lägenheter enligt de principer och regelverk som är acceptabla för allt och alla... Det är lika behandling och lika kriterier för alla. Och dom jobbar vi efter, så vi kan aldrig särskilja några grupper och det gör vi inte heller.⁷⁶

*

I: ... vi har våra kriterier för att söka en lägenhet och det är det som gäller. Och de reglerna för kösystemet, för att söka lägenhet, är ju en kö då. Och de köreglerna är ju satta av kommunstyrelsen.⁷⁷

Merparten av fastighetsägarna i nulägesbeskrivningen använder antingen egna kösystem, baserade på tid i kö eller poäng, eller är anslutna till storstädernas regionala bostadsköer – Stockholms bostadsförmedling respektive Boplats syd (Malmö) och Boplats Göteborg. I samtliga fall bygger köerna på det antal dagar som den sökande stått i kö. De som uppfyller de grundläggande hyreskraven får möjlighet att söka bostad och den som stått längst i kö är den som får erbjudande om hyreskontrakt. Då de sökande som är anmälda hos en bostadsförmedling eller boplats inte kan plockas ut utan att lämna spår efter sig, anses systemen i sig omöjliggöra etnisk- eller annan typ av diskriminering. Även de hyresvärdar som själva administrerar en bostadskö säger att kösystemet i sig skyddar mot diskriminering.

Uthyrningskriterier som garant

Fastighetsägare och allmännyttiga bostadsföretag har stor frihet att själva avgöra hur de hanterar uthyrningsverksamheten. Det finns med andra ord inte något enhetligt system för att söka bostad. Hyresvärdar kan i princip ge lediga lägenheter till vem de vill utan att detta behöver motiveras (så länge fördelningen inte bryter mot diskrimineringslagstiftningen).

En förutsättning för bli godkänd som hyresgäst är de hyreskriterier som bostadsföretagen tagit fram och som används i urvalet av hyresgäster. De exakta villkoren varierar mellan olika företag, men handlar i regel om minimiinkomst i förhållande till hyra, form av inkomst och om skulder.

I: ... det är väl standard; som kontaktuppgifter, inkomst, hur man bor nu, om det är flera som ska flytta med. Barn, ålder och sådant.

Bov: Hur man bor nu? På vilket sätt är det relevant egentligen?

I: Ja, det vet jag egentligen inte. Nej faktiskt inte.⁷⁸

*

⁷⁶ MKB – 2014-04-16.

⁷⁷ Lulebo – 2014-02-26.

⁷⁸ Botrygg – 2014-02-19.

I: ... uthyrningspolicyn är mer sådan att man får en poäng per dag. Och sedan kollar man i princip bara så att du inte har några skulder och så att du har en tillräcklig inkomst och sen flyttar man in.⁷⁹

Kriterierna ska rent formellt ge en garanti för att hyresgästerna är skötsamma och kan betala sin hyra. Enligt fastighetsägarna ska kriterierna genom systemet tillämpas lika, och ska därför vara ytterligare ett skydd mot diskriminering.

Inga regler utan undantag

I: Det är en sådan här känsla som man kan få, som man får när man är en kompetent och duktig uthyrare.⁸⁰

Det finns en stor spridning i hur regler och villkor beskrivs och används i praktiken. Flera informanter vittnar om att man kan göra undantag från de kriterier som finns och att de i enskilda fall kan omförhandlas. Det som också kommer fram i samtalen med fastighetsägarnas representanter är att regler inte är, och knappast kan vara, enkelt och mekaniskt tillämpade. Kontrollsystem och kriterier används ”efter behov” vilket öppnar för subjektiva bedömningar när någonting går utanför kriterierna eller om det inte finns en etablerad kö. Kriterierna för uthyrningsverksamheten redovisas inte alltid öppet för de som söker bostäder och kan därför uppfattas som godtyckligt satta.

Magkänsla avgör vem som granskas

Förutom inkomstkraven kan kraven på ekonomi vara ett hinder för att få tillgång till en bostad. I flera fall vittnar informanterna om ett betydande rum för ”magkänsla”, där personer som inte klarar de formella kraven kan få möjlighet till en personlig bedömning. Citaten nedan handlar om betalningsförmåga och vad som händer om man inte når upp till de formella krav som ställs.

Bov: Finns den flexibiliteten också? Eller tittar man i datasystemet och säger att ”nej, det här går ju inte” och stryker [personen] från listan?

G: Nej, men alltså det blir en dialog med kunden. Om vi säger att ”nej, du har för liten inkomst” så kommer ju kunden att säga ”ja, men jag har det här”, och så visar de oftast ett kontoutdrag eller visar vad de kan ha... Jag menar att det blir en dialog, men vi kräver inte att de ska säga vad de har för pengar på banken.

...

Bov: Så ni för den här dialogen med alla som söker då eller?

G: Inte med alla. Men där vi säger nej och kunden tycker[att det är fel]...⁸¹

*

Bov: ... ta en ensamstående med två barn och så visar det sig att inkomsten är väl okej men det finns en skuld. Sålt ett hus eller gjort någon förlust eller sådär. Det är inte en ren konsumtionsskuld... Är ni beredda att förhandla och säga okej eller... Är det magkänslan som avgör ibland ändå, fast än ni har kriterierna?

K: Ja, så är det. Så att har de 47 mål hos kronofogden då är... det väl ganska kört. Men är det något mindre så ringer vi och pratar med dem och de får förklara sig. Det finns ju alla möjliga förklaringar. Skilsmässor är ofta sådant...⁸²

⁷⁹ Helsingborgshem – 2014-03-05.

⁸⁰ Lulebo – 2014-02-26.

⁸¹ Lulebo – 2014-02-26.

⁸² Botrygg – 2014-02-19.

Ett annat vanligt krav som tillämpas ojämnt är referenser, som i första hand verkar bli aktuella när någonting väckt värdens misstankar.

Bov: ... tar man [referenser] per definition eller är det bara något man bara gör när man känner någon tveksamhet?

I: Det skulle snarare vara det senare där... givetvis, är det en intern kund så kollar man ju med sina kolleger och i annat fall... men vi gör det inte i alla fall, det kan jag inte säga, men emellanåt gör vi det, tittar på referenser... Så referenser tas vid behov höll jag på att säga, eller när man tycker att det är...⁸³

Trots att de flesta fastighetsvärdar som ingår i nulägesbeskrivningen har regler för att hantera blivande hyresgäster rättvist kan det i slutändan ändå handla om en personlig bedömning. En enskild handläggares ”magkänsla” kan bli avgörande för om den bostadssökande ska få möjlighet att hyra en bostad eller inte. Bedömningen påverkas av den enskilde handläggarens egen förförståelse och eventuella fördomar, kriterier som inte ska ha en inverkan på möjligheten att hyra en bostad och som gör det svårt för romer eller andra personer i minoritetsställning att få en rättvis bedömning.

Ett citat visar tydligt på det problem som kan komma av att använda ”magkänsla” i det dagliga arbetet. Personer som av en eller anledning betraktas som problematiska blir kända bland fastighetsägare och får svårt att över huvud taget bosätta sig i staden, även om tidigare övertramp formellt preskriberats.

Bov: Frågar ni om tidigare boende också?

I: Nej men vadå? Vi får ju inte spara [uppgifter längre än två år]

Bov: Nej, inte om ert boende. Det är många värdar som vi varit hos tidigare som har bett om uppgifter var man bott tidigare.

I: Jo, men det kan vi fråga. Det skriver de ju in på nätet också. Det finns ett formulär där man fyller i vart man bor idag. Så känner vi att det är någonting.

Bov: Så kan ni få en referens?

I: Ja, sen är det ju det att staden inte är så stor och vi har jobbat här sedan vi började. Så de här namnen som stör, de känner man oftast igen. Så här får vi kolla extra, så är det ju. Och då handlar det inte om att det är romer, utan det handlar lika mycket om svenskar skulle jag säga.⁸⁴

Ska en person ur en minoritet gå igenom en sådan granskning krävs det en mycket god självinsikt hos den handläggare som gör bedömningen för att inte falla in i stereotyper och fördomar, något som mycket få fastighetsägare i nulägesbeskrivningen har visat prov på att ha.

Krav på förvärvsinkomst fungerar utestängande

Möjligheterna att få ett hyreskontrakt påverkas även av vilken typ av inkomst den sökande har. Många hyresvärdar accepterar inte inkomst från tillfälliga anställningar eller försörjningsstöd. Krav på att kunna betala sin hyra och att vara redo att följa vanliga ordningsregler är inte ett problem i sig, men kriterierna baseras i många fall på anställnings- eller inkomstform vilket inte har något konkret att göra med ordningsamhet eller betalningsförmåga.

⁸³ Helsingborgshem – 2014-03-05.

⁸⁴ Lulebo – 2014-02-26.

I: Och likaså inkomst, det behöver ju inte säga så mycket. Jag tänker på min gamla mamma, hon har bara en pension på 10 000 kronor, men hon har ju pengar. Så om hon skulle vilja sälja villan och flytta så skulle hon kunna betala tills hon dör utan att ens ha pensionen.⁸⁵

Det vanligaste och mest uppenbara hindret är olika inkomstformer, där försörjningsstöd i många fall inte accepteras som en fast inkomst av privata fastighetsägare. Detta hindrar personer utan arbete att få en bostad eller byta till en ny, trots att man genom försörjningsstödet är garanterad hjälp med normala boendekostnader.

Lägenhetsförmedling via en fristående bostadsförmedling kan ske med större tydlighet och mer öppenhet jämfört med enskilda fastighetsägare. En fördel med det är att det skulle kunna minska risken för diskriminering. På Malmös bostadsförmedling, Boplats Syd, är man tydligt medvetna om associationen mellan betalningsförmåga och inkomst och de problem det innebär. Där man gått från ett system där olika inkomstkällor kombinerats i en kategori till att dela upp dem mellan a-kassa, sjukförsäkring och just försörjningsstöd.

I: Vi hade tidigare en uppdelning där du angav... ett kryss för den huvudsakliga inkomsten, Och då hade vi anställning/eget företag i en parameter, pension är en parameter, studiemedel och sen hade vi annan, så vi hade fyra [kategorier]. Där fick vi lite synpunkter på för "annan" innehöll ju både försäkringskassa, a-kassa och försörjningsstöd... Och många fastighetsägare är väldigt tveksamma till just försörjningsstöd, men kan tänka sig försäkringskassa eller a-kassa... när jag ställer frågan om till dem om de har större problem med den gruppen av hyresgäster [med försörjningsstöd] än med de vanliga, så får jag oftast svaret att "nej, det har vi inte". Varför skulle det då vara en större risk att ta in en hyresgäst som från början har försörjningsstöd, kan man ju då lite logiskt fråga och då är det lite svävande svar... så idag är det egentligen bara MKB, det kommunala bolaget i Malmö som godkänner försörjningsstöd av alla de drygt 30 vi jobbar med

Bov: ... och ni valde att gå tillbaka på den grejen i just det här fallet.

I: Ja, alltså vi valde faktiskt att öppna för de som har försäkringskassa och a-kassa, för de kom inte igenom så som vi hade det uppdelat tidigare De likställdes med försörjningsstöd och kunde inte komma igenom systemet...⁸⁶

En tydlig skillnad finns mellan privata och allmännyttiga fastighetsägare, där de allmännyttiga i flera fall blivit instruerade att acceptera försörjningsstöd och göra sitt bestånd tillgängligt, vilket en del privata värdar även börjat följa.

I: Ett allmännyttigt bolag har egentligen också rätten att kräva inkomst av tjänst eller prioritera inkomst av tjänst. Nu gör vi inte det, utan vi godkänner ju försörjningsstöd och det gör väl... ett eller två [privata] bolag till...⁸⁷

Problemet med utestängande på grund av anställningsform drabbar särskilt personer i minoritetsställning, som ofta har omfattande problem att få ett ordinarie arbete på grund av sin kulturella eller etniska identitet. Ojämligheten på bostadsmarknaden öppnar därmed upp för ojämlikheten på arbetsmarknaden att få en dubbel effekt, en effekt som dessutom gör

⁸⁵ Botrygg – 2014-02-19.

⁸⁶ Boplats Syd – 2014-04-15.

⁸⁷ MKB – 2014-04-16.

det ännu svårare att både få arbete och bostad då det ena i regel krävs för att få det andra.

Skulder oacceptabla

Kravet på skuldfrihet är sannolikt det mest strikta krav som ställs av fastighetsägare, även om det även där finns en gradskillnad mellan olika företag. De allmännyttiga bolagen och flera av de privata accepterar vissa betalningsanmärkningar eller mindre oreglerade skulder, medan andra inte accepterar någon form av skuldsättning alls. Även i fallet skulder är kopplingen till boende problematisk eftersom det inte säger någonting om förmågan att prioritera boendekostnader. Skulder med medföljande anmärkningar uppstår lätt, särskilt för personer med ansträngd ekonomi.

Bov: Hur är det med betalningsanmärkningar?

I: Det har vi i vår uthyrningspolicy.

Bov: Jo jag sitter med den rakt framför mig här. Men den är stenhård, noll tolerans då? Ingen förhandlingsmån där inte?

I: Nej.

Bov: Okej, jag kan tänka mig att har man två gånger hyran. Det är, jag menar, det är väl ganska ofta att människor i den situationen har haft problem med att betala sina räkningar?

I: Men man ser ju också, äh, de som bor däruppe. Ja eller bor däruppe eller bor varsomhelst. Jag tror att har man bara det rätta tankesättet att boendet är livsviktigt, så betalar man den...⁸⁸

För personer som redan har en lägenhet men som hamnat efter med hyran finns ett antal olika förhållningssätt från fastighetsägaren. Somliga har ett system med skriftliga varningar och inkasso medan andra gör bedömningar från fall till fall. En del har även inlett samarbeten med socialtjänsten då man sett att många av de som inte betalat hyran vid det laget har omfattande problem även på annat håll.

I1: ... det förekommer alltid en dialog från första uteblivna hyran. Då skickar vi en påminnelse... och sedan blir det ju alltid en dialog med de här...

I2: Vi jobbar för att snabba upp det här med att få utslag genom att vi sköter delgivningarna själva. Och redan när man möter den som har hyresskulden så hänvisas de ju till att kontakta vår inkasso, för att diskutera om det finns möjligheter att få någon uppgörelse... så att man kommer i fas.⁸⁹

*

I: Nej, alltså som vi har gjort i området så går ju vi... då knackar vi ju dörr och det har vi gjort i många, många år. Och då är det en boendestödjure och en uthyrare som går, och det enda som man säger, liksom man ger ju information att är det så att du kanske väntar på a-kassan och det är tio veckors handläggningstid, då kanske du ska söka försörjningsstöd i avvaktan och då får man liksom information, men det noteras ju. Alltså vi är ju skyldiga att skicka information till socialtjänsten om man ligger efter och är en barnfamilj till exempel. Och jag... under dom åren som jag har varit här, så vi har aldrig fått någon negativ reaktion, utan snarare tvärtom.⁹⁰

Noggrannheten kring betalningsförmåga och skulder är närmast total, men inga fastighetsägare rapporterar att de har något direkt problem med

⁸⁸ Rikshem huvudkontor – 2014-03-05.

⁸⁹ Lulebo – 2014-02-26.

⁹⁰ Gårdstensbostäder – 2014-04-22.

obetalda hyror eller att de skulle ha ökat i och med de dåliga ekonomiska tiderna.

I: ... när det gäller betala hyror så har vi kommit ner. Vi ligger på en väldigt låg procentsats när det gäller uteblivna hyror faktiskt.⁹¹

*

I: Men det är klart att vi kan se precis när det blir sämre tider till exempel, vi påverkas ganska mycket av Volvo till exempel, när det blir sämre tider. Då hade vi hyresgäster som kanske hade fått sina första jobb där och så lade dom ner och det blir ju tröghet i... och det kan vara lite... men det är inga större skillnader men du kan se en tendens till det. Och då handlar det också om det här att man kanske får sluta sitt jobb och sen har du ledtid tills du får din a-kassa. Alltså det handlar ju om a-kassans handläggningstid också som påverkar, vilket gör då att man kanske kommer lite efter.⁹²

Trångboddhet problematisk

Trångboddhet är ett problem för många på bostadsmarknaden⁹³, men den kan också fungera utestängande då en del fastighetsägare i enlighet med norm 3 har max-tal för antal boende per rum.

I: Generellt säger vi två personer per sovrum exkluderat vardagsrum och kök. Det här är också en norm, här måste man alltid titta på lägenhetens beskaffenhet. Hur ser den ut, finns det två badrum eller badrum och toa, är det en gammal lägenhet, till exempel vi har sexorna inne i stan som har ett litet badrum med gamla stammar. Vi kan inte ha in tio personer i en sån lägenhet i alla fall, det går inte. Och det är ju en sån här som alltså rent retoriskt så blir det, kan det ju bli ganska besvärligt.⁹⁴

Trångboddhet är i sig ett problem, men innebär också ytterligare en svårighet för personer med låg inkomst och familj att få ett boende. Detta inte minst som reglerna kan tillämpas något stelt. Intervjun fortsätter som följer.

I: Sen kan man säga så här att, ja men vi är elva personer och bor i en tvåa, då är det ju bättre att vi får en trea. Och då säger vi, nej det får man inte, för det är enda gången vi ställer ett krav det är vid successionen. Sen vad som händer sen efter det, det kan inte vi, det gör vi ingenting åt.⁹⁵

Viss insikt om att kriterierna fungerar dåligt

Det finns i flera fall en förståelse för att de formella kriterierna kan utestänga människor på ett oskäligt sätt. Möjligheten till att göra personliga bedömningar anförs i en del fall som ett sätt att visa mer hänsyn, men de flesta informanter menar ändå att problemet har sin grund i arbetslöshet och därmed inte är ett problem som de kan göra särskilt mycket åt.

⁹¹ MKB – 2014-04-16.

⁹² Gärdstensbostäder – 2014-04-22.

⁹³ Boverket. PM 2004-12-20. *Trångboddhet: skillnaderna kvarstår*. Karlskrona: Boverket, 2004.

⁹⁴ MKB – 2014-04-16.

⁹⁵ Ibid.

I: Men det är viktiga frågor... som ofta blir på bekostnad av varandra. Men man måste hålla isär sakfrågan utifrån ett samhällsproblem också. Det är så mycket människor som är bostadslösa och som är trångbodda.⁹⁶

*

I: Jo vi har ju generösa inkomstkrav, men det är faktiskt också så här att vi stänger ute många som jobbar och är låginkomsttagare för att de inte har råd att efterfråga våra lägenheter...⁹⁷

*

I: Sen är det ju så här att, äh, Rikshem vill ju se sig själva som den privata allmännyttan. Vilket gör att vi sätter ju inte, kan vi komma fram till en lösning, och då kanske jag har gått några steg framåt, till exempel att om en barnfamilj. Om det är en barnfamilj och man inte kan betala hyran och så vidare, då försöker vi ju tillsammans med kommunen komma fram till en lösning. Sen är du också som så att det blir ju en gräns till hur långt man kan hålla på... Men vi försöker i den mån det går. Vi försöker göra, vad ska man säga, om folk har det svårt kan de göra avbetalningsplaner och de sköter det. Sen måste man ju till sist, tycker jag ändå, att det ligger på individen.⁹⁸

Tanken på att det egna företaget skulle ha ett ansvar för att överbrygga förtroendeklyftan till romer eller andra diskriminerade grupper är sällsynt och inskränker sig i allmänhet till att man har någorlunda tydliga hyreskriterier. Men det är inte alltid säkert att de publiceras utåt. Skälet som anges är då oftast att reglerna inte kan tillämpas rakt av utan beror på det enskilda fallet.

Bland de som publicerar kriterierna, vilka är merparten, säger man dock ofta att de formella och tydliga kriterierna är en stor hjälp i arbetet. Det innebär däremot inte dessa kriterier inte används godtyckligt och diskriminerande.

Bov: Publicerar ni de här kriterierna så att folk kan läsa dem?

I1: Nej men det går ju inte som jag säger. Det går ju inte. Vi publicerar att vi har de här förturerna och vad som krävs för dem, och vilka intyg som krävs för dem. Men vi publicerar ju inte liksom bedömningskriterierna för det går ju inte. För det är ju här och nu, du och jag som gäller. Men så det, det är ju en omöjlighet. Däremot så publicerar vi att vi tar en kreditupplysning...⁹⁹

*

I1: Vi hänvisar också till uthyrningspolicyn

I2: Ja vi säger gå in och läs på hemsidan och ja det tycker jag faktiskt att det är det också många som har gjort. För man vill ju ändå få... Man vill ju ändå se att finns det någon liten möjlighet någonstans eller man har någon fundering kring ja, vad vi menar med det.

I1: Men det tycker inte jag är några... någon som tycker det är konstigt eller inte hittat eller... utan det...

Bov: Så det fungerar som ett arbetsverktyg i det avseendet också i alla fall?

I1: För oss ja.¹⁰⁰

⁹⁶ MKB – 2014-04-16.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Rikshem huvudkontor – 2014-03-05.

⁹⁹ Lulebo – 2014-02-26. Uttalandet är inte glasklart. Det kan komma in i en tidigare diskussion om förhandling med personer med förtur. Däremot är Lulebo det enda allmännyttiga bolag som deltagit i undersökningen som inte publicerar sina uthyrningskriterier offentligt.

¹⁰⁰ Gärdstensbostäder – 2014-04-22.

Störningsärenden

En mer positiv tendens kan ses i fastighetsägarnas hantering av störningsärenden. Merparten av de större företagen har infört rutiner för störningsärenden nattetid där vakter ska bekräfta och dokumentera störningar skriftligen för att företagen ska kunna gå vidare med anmärkningar.

I: För det är ju också de att idag krävs det ju att, det är ju vis om har bevisbördan så att säga. Och då är det också vi som måste utfärda de här skriftliga varningarna som man kan tycka är rätt tråkiga ibland. Men man måste ju ha juridiskt på fötterna.

...

... vi håller på gör en upphandling... vi vill ha den sociala touchen på det och inte vakt-touchen så att säga.¹⁰¹

*

I: Normalt har vi ingen störningsjour överhuvudtaget, för vi har väldigt få [ärenden]. Utan är det så att det händer någonting så... kontaktar de oss på kontoret... jag tar en telefonkontakt med den som sägs ha varit störande och hör hur det är så de får ge sin syn på det hela. Oftast stannar det där...¹⁰²

En alternativ tolkning av de förbättrade störningsrutinerna ges i intervjun med Bostad Syd, där man tycker sig se att problem med de egna hyresgästerna är ett mycket påtagligt skäl för fastighetsägarna att förbättra sina störningsrutiner och/eller ansluta sig till bostadsförmedlingen. Några sådana vittnesmål har inte kommit fram i samtalen med fastighetsägarna men kan bekräftas till viss del genom en djupdykning i DO:s arkiv där en bostadsvärd som anklagats för diskriminering berättar om sin situation.

I: Vi har flera lite mindre byggföretag som man kan säga bygger och förvaltar sina egna lägenheter, som har valt att gå med just av det här skälet att slippa göra urvalet själv, för att de känner sig väldigt pressade ibland av nuvarande hyresgäster som ställer krav på att när en lägenhet är ledig så ska en viss, en viss sökande som de plockar fram flytta in. Så värden känner sig trängd och pressad av hyresgästerna.¹⁰³

*

Inom ca 14 dagar fick jag 10-15 samtal... Av 9 hyresgäster i våra två hus klagade hyresgäster från 2 lägenheter. Övriga samtal var anonyma och kom från dolt nummer. Samtalen som kom handlade om oron av att romer skulle flytta in att det skulle bli en massa inbrott i hus och bilar, man vågar inte gå ut och röra sig i samhället för att man kan bli rånad och nerstucken ("för man vet hur dom är" uttryckte sig några). Någon dag efter att [anmälaren] hade tittat på lägenheten så samlades några grannar (mest grannar i husen runtomkring) ute på gatan och var enligt min kontaktperson på plats mycket hotfulla. Dom framförde hot mot blivande hyresgäst och mig som hyresvärd.¹⁰⁴

¹⁰¹ MKB – 2014-04-16.

¹⁰² Botrygg – 2014-02-19.

¹⁰³ Boplats Syd – 2014-04-15.

¹⁰⁴ Diskrimineringsombudsmannen, Anm. 2010/334.

Bostadsförmedlingarnas roll

Boplats Syd: ... vi upplever att det är ganska lätt att få med de privata fastighetsägarna i vår förmedling. När jag skriver hur systemet fungerar och konstaterar samtidigt att det här inte kostar en krona för dem att vara med, för hela vår verksamhet finansieras av köavgiften som de sökande betalar, att om du som fastighetsägare kan ställa upp ett antal krav på de hyresgäster som du vill ha, om vi i slutändan levererar en hyresgäst som uppfyller de kraven, vad är problemet?¹⁰⁵

Bostadsköerna som deltagit i undersökningen, Boplats Göteborg och Boplats Syd, ger utrymme för fastighetsägaren att själva sätta kriterier så länge de håller sig inom diskrimineringslagens ram. Bortom detta skiljer sig dock deras arbetssätt åt. Boplats Göteborg gör en stor poäng av att inte utmåla sig själv som en bostadskö, utan föredrar att kalla sig en marknadsplats. Den huvudsakliga skillnaden består i att de företag som är anslutna till Boplats Göteborg inte är tvungna att gå efter turordning, utan kan själva välja vilken bostadssökande som de vill hyra ut till¹⁰⁶, något som inte Boplats Syd tillåter. Boplats Göteborgs ansökningsformulär har inte modifierats på tio år och har enligt representanterna själva sannolikt kopierats rakt av från en tidigare pappersversion, vilket lämnat kvar ett antal mer eller mindre udda frågor som vem den sökandes arbetsgivare är¹⁰⁷. Boplats Syds formulär utvecklas däremot kontinuerligt, som exemplet på sidan 34 visade.

Båda bostadsköerna berättar om en balansgång mellan de krav som fastighetsägaren kan ställa för de lägenheter som förmedlas, och en saklig och rättvis förmedling. I Malmö berättas om återkommande förhandlingsrundor kring de exakta formuleringarna i kriterierna, men också om uppföljning av fastighetsägare när regler sätts åt sidan. I Göteborg finns däremot ingen motsvarande funktion

S: Vi agerar direkt på det. Om en fastighetsägare säger nej på ett förslag som vi skickat på en person som gått igenom och är först [i kön]. Om fastighetsägaren säger nej till den personen så måste fastighetsägaren motivera varför man säger nej, och tycker vi att den motiveringen är tveksam så tar vi förnyad kontakt och ifrågasätter... det har kanske hänt två, tre gånger så.¹⁰⁸

*

Boplats Göteborg: ... om man nu skulle göra samma styrningar i det kommunala som även går över till det privata, då är ju risken att de över huvud taget inte använder boplats och då kan man ju tycka att då blir det ju försvårande och ännu mer exkluderande för medborgarna att få en chans att söka bostäder.¹⁰⁹

*

S: Som privat fastighetsägare kan du ta den som ringer och som kan flytta in imorgon, och då löser du ditt eget problem så att säga. Det kan inte vi. Vi måste följa köordningen och det gör att det ibland kan ta lite längre tid. Och skulle man få in mer

¹⁰⁵ Boplats Syd – 2014-04-15.

¹⁰⁶ Boplats Syd. Så söker du hyresrätt.

<http://www.boplats.se/CM/Templates/Article/general.aspx?cmguid=d6cf2cb6-8d3a-4f71-92cc-945648c8e2a2>. (hämtad 2014-08-06).

¹⁰⁷ Boplats Göteborg – 2014-04-14.

¹⁰⁸ Boplats Syd – 2014-04-15.

¹⁰⁹ Boplats Göteborg – 2014-04-14.

sådana moment som förlänger kötiden är risken stor att man skulle tappa förmedlingen.¹¹⁰

Att hålla en bostadskö värd namnet innebär alltså en balansgång mellan olika intressen, där saklighet måste förenas med en attraktivitet för de enskilda fastighetsägaren där de kan behålla ett mått av rörelsefrihet. Detta försvårar möjligheterna till mer återhållsamma regler med personuppgifter exempelvis, då det riskerar att uppfattas negativt eller minska genomströmningen i kön.

Bostadsköernas förmåga och vilja att agera varierar mellan olika platser och individer på samma sätt som för fastighetsägarna och socialtjänsterna. Göteborg håller en medvetet låg profil och har relativt dåliga möjligheter för de som är aktiva i verksamheten att påverka arbetet.

G: Vi är ju inte till för någon speciell grupp, vi är till för det samlade. Så... när man inte har specialinsatser så hamnar man här...

...

Bov: ... du nämnde alldeles i början att ni talar exempelvis med pensionärsgrupper... informerade så att säga kategorier av människor. Finns det några av de etniska organisationerna som är involverade i det där?

G: Nej. För att vi, det skulle kännas väldigt konstigt att dela upp personer efter vilket land man kommer ifrån. Utan det blir ju ändå att man, ja det känns konstigt, nej vi har nog inte ens tänkt i de banorna...

...

G: Jag vet uppdraget, men inte varifrån, vad man grundar det på.

Bov: Så det är alltså ett direktiv utifrån något, det är inte ni som sitter och diskuterar det här hur ni når ut?

G: Nej, men vi har ju nästan ingenting att säga till om i stort sett...¹¹¹

Malmö visar i det här fallet på betydligt bättre förutsättningar att arbeta mot diskriminering. Boplats Syd kom till på grund av den diskriminering som avslöjades inom allmännyttan för ett tiotal år sedan och har därför både ett tydligt mandat och en handlingsfrihet som gör att man kan utveckla sina metoder.

I: Alltså, Boplats Syd kom ju till för att man skulle råda bot på diskrimineringspolitiken så att säga. Och det här är ju den viktigaste frågan i vårt dagliga arbete, att säkerställa att de sökande blir behandlade på samma sätt. Så det har vi ju lagt ner ganska mycket krut på att försöka få systemet att hjälpa oss att identifiera eventuella risker för att det inte sker så va. Vi uppfattar det som att väldigt många sökande också är nöjda med oss på den punkten. Speciellt den här ytterligare förbättrade visningen av vilken plats du står på... sånt skapar liksom långsiktigt förtroende...

...

Bov: Är det något ni tänkt igenom och kommit fram till själva eller ingick det i uppdraget ni fick?

I: Nja, det har vi nog, nej det kan man väl inte säga att det ingick i uppdraget. Utan det är väl en arbetsmetod som utvecklats här efterhand som vi stött på den här problematiken så att säga.

Bov: Ja, det blir ju också en viktig grej för mig att skriva, att man har tillräckligt med rörelsefrihet för att faktiskt göra någonting bra.

¹¹⁰ Boplats Syd – 2014-04-15.

¹¹¹ Boplats Göteborg – 2014-04-14.

I: Ja det kan man säga, ja. Det som är dilemmat det är precis det som jag försökte beskriva innan, att ha ett system som är tillräckligt vattentätt utan att vara så fyrkantigt så att ingen kan använda det.¹¹²

Socialtjänst

Socialtjänsten är kommunal verksamhet som har det yttersta ansvaret för medborgarnas välfärd. I verksamheten ingår att hjälpa i första hand äldre, personer med funktionsnedsättning och sjuka med boende, men även andra medborgare som av någon anledning inte själva kan ordna sitt boende. Socialtjänsternas metoder för att ordna fram bostäder skiljer sig över tid och mellan kommuner, men handlar numera oftast om sociala hyreskontrakt.¹¹³ Sociala kontrakt är hyreskontrakt som skrivs mellan fastighetsägaren och socialtjänsten, som sedan hyr ut lägenheten i andra hand till de som behöver det. De sociala kontrakten har olika regler i olika kommuner men betyder oftast att hyresgästerna inte har besittningsskydd, det vill säga att de snabbt kan vräkas om de inte följer reglerna i kontraktet. Det innebär också i många fall att socialtjänsten har nycklar och möjlighet att ta sig in i lägenheten. I de flesta fall är kontrakten skrivna så att de omvandlas till vanliga förstahandskontrakt efter en viss tid, i regel två år, men det finns också kontrakt som inte har någon tidsgräns.

De sociala kontrakten infördes för att hjälpa personer som inte har möjlighet att bo i ett normalt boende, framförallt missbrukare, och var aldrig tänkta för att möta bostadsbristen. Antalet sociala kontrakt har trots det expanderat kraftigt med många som inte har andra problem än att de inte uppfyller hyresvärdarnas krav.¹¹⁴

Intervjuerna med socialtjänstens boendesekreterare har i första hand handlat om hur verksamheten fungerar idag, på vilket sätt romska medborgare är närvarande eller har behov av hjälp med boende, samt hur man kan arbeta bättre emot diskriminering.

Arbete med romer

I: Vi jobbar inte med romers specifika boendesituation, utan vi har ett bostadssocialt program som vänder sig till våra medborgare i den här staden, så är det ju.¹¹⁵

Den huvudsakliga linjen som socialtjänstens personal ger uttryck för i pilotkommunerna är, i likhet med fastighetsägaren, att socialtjänsten måste vara lika tillgänglig för alla, och att man därför inte vill plocka ut några enskilda grupper. Viljan och förmågan att känna igen diskriminering emot de man arbetar med varierar, där även de kontor där man känner sig mer bekväma med att säga att romer är mer utsatta än andra känner en svårighet att säga precis hur.

¹¹² Boplats Syd – 2014-04-15.

¹¹³ Boverket. *Sociala hyreskontrakt via kommunen: den sekundära bostadsmarknadens kvantitativa utveckling efter år 2008*. 1 uppl. Karlskrona: Boverket 2011, 8-9.

¹¹⁴ Nilsson och Enqvist 2011, 17-24.

¹¹⁵ Socialtjänsten Helsingborg – 2014-03-05.

Bov: ... finns det exempel när ni träffat på familjer som faktiskt borde kunna få en lägenhet som av olika skäl blir diskriminerade av fastighetsägarna just för att de är synliga romer?

I1, I2, I3: Nej... men det är en mycket bra fråga...

I1: Man kan inte specifikt säga att...

I2: Man kan inte generalisera heller...

I1, I2, I3: Nej

...

I1: Men att man diskrimineras för att man är rom, nej inte på det sättet här i denna staden nej. Sen hade vi väl ett område här i stan där det bodde många romer en period. Och det kan ju handla om vilka hyresvärdar som hyr ut och där blev det ju problematiskt efter en tid naturligtvis. Därför att där var ju mycket poliscirkulering och rondering och oroligt och osäkert och där var ju, den hyresvärden kanske inte hade gjort sådana noggranna undersökningar på kreditvärdighet som man gör normalt sett så...¹¹⁶

*

I1: ... det vore liksom att sitta här och vara tramsig om man sa att [romer] inte är diskriminerade i det svenska samhället, det är ju självklart att de är. Det räcker ju att man hör hur folk pratar ibland. Och att de är det på bostadsmarknaden också är ju självklart.

I2: Absolut, det förekommer säkert, det är jättesvårt att bevisa det... men ibland kan vi misstänka... att man liksom får klagomål eller så som inte egentligen beror på vad människorna gör utan hur de ser ut...¹¹⁷

Exemplen som tas upp i intervjuerna är oftast generella, men bekräftar också ett problem med fastighetsägare som sällan tar emot romer. Två pilotkommuner har valt att lägga extra energi på romska medborgare i sin verksamhet, antingen på eget bevåg eller i samarbete med andra avdelningar inom kommunen.

I: Vi har ju ett vräkningsförebyggande arbete, och de romska familjerna är ju prioriterade. Dels utifrån att de har barn, och dels för att vi behandlar romer som en särskilt utsatt grupp här på socialkontoret.¹¹⁸

*

I: [apropå ett fall med behov av tolk] ... så då valde vi att ta in, åh vad heter de? Romska som ligger på Södervärn, Marianne, Marian... Det finns ett romskt kulturcenter... de är alltid ute och berättar att de vill hjälpa till och då tyckte vi att det är väl alldeles utmärkt att få en tolk som inte är jävig på något vis... det blev faktiskt ett väldigt bra möte...¹¹⁹

Kategorisering

Under intervjuerna har många informanter haft relativt svårt att hålla isär romer med den större och i sig mycket mer grovhuggna kategorin invandrare.

I: Hur övergripande är det, absolut. Sen att om förening kan hjälpa en grupp av människor så är det jättebra att man gör det. Samtidigt som jag tror att stöd och hjälp skulle behövas för alla nya invandrare som kommer här och att man måste liksom, det är just det att man måste göra många gånger individuella bedömningar nästan hur mycket folk behöver introduceras.¹²⁰

*

¹¹⁶ Socialtjänsten Helsingborg – 2014-03-05.

¹¹⁷ Socialtjänsten Öster – 2014-06-12.

¹¹⁸ Socialtjänsten Linköping – 2014-02-19.

¹¹⁹ Socialtjänsten Öster – 2014-06-12.

¹²⁰ Socialtjänsten Helsingborg – 2014-03-05.

I: Sen har vi ju projekt i kommunen, och det är ett integrationsprojekt som jobbar framförallt i två områden som, där det bor mycket romska familjer. Och de jobbar framförallt mot skolan, för att romska barn ska komma till skolan och tillgodogöra sig den svenska skolan.¹²¹

Anledningen till detta är inte helt klar och de data som samlats in är inte samstämmiga nog för att peka ut en enskild orsak. En möjlig förklaring kan vara att de problem man associerar med romer påminner om de problem som en del nyanlända också upplever. Romer utgör också en del av invandringen från bland annat forna Jugoslavien och Finland, vilket gör det till en enkel association.

I: ... sen finns ju folk som flyttar in till vår kommun från andra orter och sådana där, men en viss anhöriginvandring, att det kommer familjer som kommer från Europa. Och då har jag fått uppfattningen att det mest är lite äldre familjemedlemmar som kommer från hemländerna som kommer hit för att deras yngre släktingar bor här, och de tycker de ska hjälpa till då och försörja på ålderns höst... från forna Jugoslavien kommer ju en stor romsk grupp i staden.¹²²

*

I: Jag tycker snarare att den identifieringen gör många andra kulturer och folkgrupper, så det här är ett mycket större problem. Det handlar inte om romer, det handlar om att bli mottagen i Sverige helt enkelt. Du kan träffa hur många grupper och familjer... Jag blir ibland väldigt förvånad över att man överhuvudtaget tänker i dom tankebanorna ens, men det finns väldigt många och det är olika grupper och det är... det har... Jag tror inte kopplingen är så stor till romer där i det jag träffar på och i det jag möter, utan det finns nog i alla.¹²³

En annan, mer allmängiltig tolkning är att man i fall där etnicitet och kulturell identitet kommer in automatiskt klassar det som något som skulle komma från någon annan plats än Sverige. Det faktum som talar emot det hos socialtjänsterna är att man parallellt med sammanblandningen av begrepp trots allt försöker att hålla isär dem också.

Social utsatthet ger svag position på bostadsmarknaden

Det socialtjänsterna i regel trycker på som anledning till att man kommit i kontakt med romska medborgare är bostadsbristen, som slår hårdast mot dem som är mest utsatta i samhället. Det som tas upp särskilt i samband med romska familjer är skulder och arbetslöshet som gör det extremt svårt att ta sig in på något annat än allmännyttans bestånd, där köerna är långa.

I: Bostadsbristen är det stora bekymret... flertalet av [de bostadslösa] borde vi inte ha haft med att göra om det hade funnits bostäder eller om hyresvärdarna hade accepterat försörjningsstöd som inkomst. Så att vi jobbar med bostadspolitikens brister istället för att jobba med socialtjänst...¹²⁴

*

II: Bostadssituation i staden är ju fruktansvärd för alla.
I2, I3: Ja.

¹²¹ Socialtjänsten Linköping – 2014-02-19.

¹²² Socialtjänsten Linköping – 2014-02-19. Meningen har ändrats något på grund av en felsägning som tog flera meningar att reda ut.

¹²³ Socialtjänsten Helsingborg – 2014-03-05.

¹²⁴ Socialtjänsten Öster – 2014-06-12.

I: Det kommunala bolaget har ju fem års kötid. Och de är i princip de enda som tar emot personer som har socialbidrag. Vilket majoriteten av [socialtjänstens] romska familjer i staden har. Och då är de ju utelämnade till bostadslöshet i princip.¹²⁵

Socialtjänsterna förlitar sig helt eller till allra största del på allmännyttan för att få lägenheter att hyra ut som sociala kontrakt, vilket begränsar urvalet av lägenheter. Ett mindre antal lägenheter kommer från de större privata företagen, men man försöker också att komplettera med mindre företag, vilket gett upphov till en del bekymmer med slumvärdar¹²⁶. Det andra citatet kommer från en etablerad fastighetsägare och berör lägenheter som de lämnar till socialtjänsten.

I: Vi har ju hyresvärdar som har ringt till oss och vill hyra ut, mindre hyresvärdar pratar vi då om, mindre små, som vill hyra ut till oss. Och sen när vi träffar dom så säger dom då... Vi hade en som säger att han ville absolut inte hyra ut till invandrare och då var han invandrare själv. För alla invandrare bara försökte roffa åt sig och så, och det är intressant att han är invandrare själv... och då sa jag, det finns bara ett enda svar att säga på det, att då kan vi inte samarbeta med dig.¹²⁷

*

Bov1: Men de här liksom, när du nämnde något hus där ni hade sådana här sociala hyreskontrakt. Är det du som, är det dig kommunen ringer till om dem behöver ha en lägenhet som de behöver hyra in eller? Har ni någon kollega eller så?

I: Nej det är en kollega som är uthyrare. Och då får ju hon ta det med chefen. Vi har väldigt få lägenheter som ligger inne bland övriga lägenheter som vi hyr ut, och det är några stycken bara. Utan de hyr hela fastigheter.

Bov2: Okej, är det deras preferens att de vill ha det samlat eller?

I: Njae, men om du har sådana här missbrukarboende bara som ligger, vissa av dem ligger lite enskilt. Eller akutboende kallar dem det då.¹²⁸

En del av pilotkommunerna håller sig också med egna fastigheter för särskilt besvärliga fall, men det är bara ett exempel på romska medborgare som placerats i dem som kommit fram under nulägesbeskrivningen.

Slumvärdar blir del av problemet

Förutom udda krav märks också slumvärdar av i socialtjänsternas verksamhet genom att folk kommer från lägenheter som de blivit utkastade från eller som är så dåliga att de inte kan bo kvar. Mindre nogräknade värdar kan hyra ut dåliga lägenheter, sälja kontrakt eller helt undvika att skriva kontrakt vilket skapar akuta, kortsiktiga problem när hela familjer plötsligt står på bar backe. Det kan också skapa långtgående problem med skuldsättning och annat.

I: Vi har ju flera familjer som har flyttat runt och bott i liksom 15 kommuner innan. Så kommer de hit och skaffar sig ett kontrakt hos någon skum hyresvärd som inte är så

¹²⁵ Socialtjänsten Linköping – 2014-02-19.

¹²⁶ För en diskussion om slumvärdar, se: Blomé, Gunnar och Lind, Hans. The return of the Swedish slumlord: Analysis of a recent case i *Organizational and Economic Aspects of Housing Management in Deprived Areas*. Doktorsavhandling, kungliga tekniska högskolan 2011.

¹²⁷ Socialtjänsten Öster – 2014-06-12.

¹²⁸ Botrygg – 2014-02-19.

nogräknad med det där... också funkar det inte där och då är de i vår kommun så vi får ta hand om dem.¹²⁹

*

I1: ... dom byggde nya [bostadshus] och sen började man förvalta det. Hyrorna var väl rätt så höga och man fick inte in hyresgäster. Sen var det ju, om man tittar rent förvaltningstekniskt, så var det väl kanske inte de bäst byggda bostäderna. Och i och med att man hade det här bekymret att hyra ut, så valde man att hyra ut till dom som ansåg sig kunna betala...

I2: Och dom fick nog deponera en avgift har jag för mig.

...

I3: Det var ju att få ihop pengar för att kunna deponera där, det var väl en hyra eller två.

I4: Sen gick dom i konkurs, det fastighetsägareet så det har varit en tvångsförvaltning, jag vet inte exakt i tid, men ett bra tag i alla fall, och under den tiden så har man försökt att hitta andra alternativ för att man skulle kunna få till en försäljning. Och försäljningen kom då till slut i höstas och då skedde den. Och hur det ser ut just nu, man märker ju tydligt, eller jag märker ju för att jag bor i närheten, men jag är inte så detaljerat insatt i området. Utan jag har bara märkt att det finns kanske inte så många romska familjer där uppe längre.¹³⁰

Synfält präglas av social problematik

Socialtjänsten arbetar som regel med de mest utsatta personerna i samhället, och merparten av de romska medborgare de kommit i kontakt med genom arbetet har haft någon form av social problematik som bidragit till bostadsproblemen. Problemen handlar ofta om enskilda personer eller familjer som ”straffat ut sig” ur den ordinarie bostadsmarknaden genom att vara störande.

I: ... boendestödet som vi har är ju i första hand riktat emot personer som har någon form av före detta missbruk eller psykisk ohälsa. Och de problemen finns ju väldigt sällan med de romska familjerna... som får stödkontrakt av oss. Där handlar problematiken mer om att de har varit störande, de har inte betalt hyran...¹³¹

Problemen som man säger sig märka bland de romska familjerna menar man handlar ofta om samma sak som de som är nyanlända, det vill säga dålig kunskap om ordningsregler och hyra. Metoden som vanligtvis används i dessa fall är boendestöd.

I: Till exempel finska romer kan man väldigt mycket... tankar runt rentligt. De städar och de tvättar och de fejar och de donar, och där blir det ofta problem när de ska dela tvättstuga med andra hyresgäster. För att, ja, de kanske helt enkelt inte kan tillgodose sina egna behov av att kunna följa sina egna traditioner och sin egen kultur och då blir det konflikter. Och... då har man försökt jobba med det för att ändå på något sätt ge dem andra tvättrutiner så att de inte behöver tvätta varje dag utan att man jobbar med att man får mötas någonstans på halva vägen ... de största konflikterna som vi har haft har ju varit just runt tvättstugor, att det blir problematiskt att de säger att våra familjer vill tvätta varenda dag medan andra hyresgäster, liksom ”jag har ju bokat tvättid, varför tvättar du på min tvättid.” Och då försöker familjen... boka upp hela veckan. Så att det har varit sådana saker som vi fått jobba med, och som boendestöd har också jobbat väldigt aktivt med att förklara och visa hur man använder en tvättstuga.¹³²

¹²⁹ Socialtjänsten Linköping – 2014-02-19.

¹³⁰ Socialtjänsten Helsingborg – 2014-03-05.

¹³¹ Socialtjänsten Linköping – 2014-02-19.

¹³² Ibid.

Avslutning

Antiziganismen på bostadsmarknaden har en lång och väl etablerad historia. Regeringens vitbok som samlat kunskaper om antiziganismen i Sverige redogör för hur såväl socialtjänst som allmännyttiga fastighetsägare långt in på 1980-talet drivit en segregerings- och assimileringsspolitik mot romer i flera kommuner. Man har bland annat utestängts från bostadsköerna genom så kallade svarta listor och spridit ut de som faktiskt släppts in för att de inte ska få möjlighet att umgås med sina likar.¹³³ Skandalen med de svarta pärmarna i Malmö 2005 visar också att problemet kunnat fortleva även därefter.¹³⁴

Inte ens forskarkåren har varit oskyldig. Så sent som 1998 hade etablerade svenska forskare svårt att beskriva problem bland romska medborgare utan att göra det till en del av romsk kultur.¹³⁵ Det är två år innan minoritetslagstiftningen erkände att det fanns andra kulturer som växt fram i Sverige än den som i dagligt tal beskrivs som den svenska.

Med offentligt sanktionerade förföljelser mindre än trettio år tillbaka i tiden¹³⁶ vilar de negativa associationerna till romer ännu tungt över det svenska samhället och är en del av den verklighet såväl tjänstemän som andra dagligen rör sig igenom.

Det har dock skett stora förändringar på bostadsmarknaden under de senaste trettio åren. Bostadsmarknaden har avreglerats och de kommunala bostadsförmedlingarna finns nu bara i storstadsregionerna. Den tekniska utvecklingen har också förändrat informationsflödena i grunden och gett nya möjligheter till transparens och granskning¹³⁷.

¹³³ Ds 2014:8, 197-201.

¹³⁴ SVT 2005.

¹³⁵ Arnstberg, Karl-Olov. *Svenskar och zigenare: en etnologisk studie av samspelet över en kulturell gräns*. Stockholm: Carlsson, 1998 är ett av de mest spridda exemplen.

¹³⁶ Ds.2014:8.

¹³⁷ Se exempelvis Dagens juridik 3 mars 2014. Fastighetsägare bötfälls efter olaglig registrering av hyresgäster - "olycklig formulering". <http://www.dagensjuridik.se/2014/03/fastighetsagare-botfalls-efter-olaglig-registrering-av-hyresgaster-olycklig-formulering>, (hämtad 2014-08-19).

Antiziganism på bostadsmarknaden

Boverket har i nulägesbeskrivningen kunnat identifiera ett antal hinder för romer på den svenska bostadsmarknaden. Merparten av dessa hinder är generella och berör bostadsbristen i stort. Kopplingen till den romska minoriteten i Sverige handlar där mycket om att man genom antiziganismen i samhället befinner sig längst ned i den sociala och ekonomiska skiktningen och därför drabbas extra hårt. En annan del av hindren är specifika för romska medborgare och en följd av rasism och antiziganism som är uttalad eller så uppenbar att det inte råder några tvivel om saken.

Trots detta, och trots de tydliga tecken som nulägesbeskrivningen funnit på diskriminering på bostadsmarknaden, märks anmärkningsvärt få personer bland fastighetsägare och socialtjänst som öppet motarbetar romer. Även om undersökningsformen inte lämpar sig för att avslöjanden är det svårt att beskriva problemet med antiziganism som en aktiv och målmedveten inställning från fastighetsägare eller socialtjänst. Den tendens som har varit rådande under så gott som samtliga intervjuer har istället varit om en strukturell, uteslutande diskriminering.

Utgångspunkten för de flesta informanterna i intervjuerna med fastighetsägare och socialtjänster är att man inte tar hänsyn till etnicitet eller kulturell tillhörighet i några bedömningar eller åtgärder. Den sunda kärnan i resonemanget är att alla ska ha samma rätt till service och att man genom att inte ge uppmärksamhet åt etniska eller kulturella kategorier kan undvika dem. Detta fungerar dock dåligt i ett samhälle som är genomsyrat av etniska och kulturella stereotyper.

Den avvaktande och misstänksamma inställningen mot andra etniska och kulturella grupper innebär en överhängande risk att romer i ett val mellan två i övrigt lika bostadssökande sätts åt sidan eftersom de i majoritetssamhället är ”avvikande”.

Öppen antiziganism

De problem som tydligt kan härledas till antiziganism är trakasserier i boendet och vägran att skriva eller förnya kontrakt på etnisk eller kulturell grund. Det underlag som använts i nulägesbeskrivningen består i dessa fall av den diskriminerade partens uppgifter samt formella anmälningar till DO. Var för sig kan uppgifterna varken bekräftas eller förnekas, men de ger tillsammans en samstämmig bild av att öppen rasism riktad mot romer förekommer på bostadsmarknaden. Personer som Anssi, Maria, Karlis och flera andra har vittnat om vad som drabbat dem när de sökt bostad eller försökt bo i vanliga bostadsområden, uppgifter som i andra hand bekräftas av socialtjänsten och hyresvärdar.

Den öppna antiziganismen har inte drabbat alla informanter, och bland dem som angripits finns skillnader i grad och omfattning. Men vetskapen om att antiziganismen existerar och när som helst kan slå till skapar ett klimat av rädsla och uppgivenhet som verkar förlamande för den enskilda medborgaren.

Diskrimineringslagen erbjuder skydd för alla medborgare, och i de fall som det har gått att uppåda skriftliga bevis eller vittnen kan diskrimineringsfall åtalas i domstol. Men åtal och i bästa fall en fällande dom är en liten tröst för dem som vägrats bostad.

Brist på kommunikation göder förtroendeklyftan

En konsekvens av såväl strukturell och som öppen antiziganism är att förtroendeklyftan mellan bostadssökande romer och hyresvärdar och socialtjänst förstärks.

Få handläggare känns vid att man i sitt arbete kan vara diskriminerande, och ser romer som överkänsliga och besvärliga när de misstänker särbehandling eller diskriminering. Romska medborgare som möts av diskriminering på daglig basis kan å sin sida lätt misstänka diskriminering även när ett avslag har saklig grund ifall beslutet och beslutsgrunden inte kommuniceras på ett tydligt sätt.

För att överbrygga förtroendeklyftan inom andra samhällsområden har man i vissa kommuner anställt särskilda brobyggare för att hjälpa till att bemöta den ömsesidiga misstron på arbetsförmedlingen och i skolan. I Malmö arbetar det kommunala *romskt informations- och kunskapscentrum* centralt för öka kunskaperna, vilket gett avtryck både inom civilsamhället och inom den kommunala verksamheten. Motsvarande arbete saknas dock på bostadsmarknaden. I intervjuerna med företrädare för fastighetsägarna är det långt ifrån alla som ser att man som företag skulle ha något eget ansvar för att överbrygga förtroendeklyftan.

Diskrimineringen skapar fattigdom

Den historiska och fortlevande antiziganismen har spärrat vägen för många romer i utbildning och på arbetsmarknaden. Förtroendeklyftan har dessutom gjort att många andra undvikit att etablera sig eller skaffa en utbildning, även när det funnits möjlighet till det. Den historiska antiziganismen har därmed skapat en omfattande och i många fall djup fattigdom som idag slår hårt mot många romska medborgares möjlighet att skaffa sig ett eget boende. Långa köer leder till lång tid i tillfälliga boendelösningar och höga inkomstkraV och i vissa fall begränsningar i antalet boende per rum begränsar urvalet på bostäder. Dålig information leder till osäkerhet, samtidigt som orimliga krav på inkomstform utestänger arbetslösa.

Merparten av de romska informanter som ställt upp för intervju har, inte sällan efter många turer, ett boende som kan beskrivas som fullgott, med en genomsnittlig standard och hyra. Men lägenheterna de bor i tillhör nästan uteslutande allmännyttan, som är de mest generösa i sina hyreskrav och som är mest reglerade. Deras möjligheter att vid behov byta bostad är alltså små så länge de inte har en stadig löneinkomst. De som har en inkomst eller ett kapital att ta av har en mån av rörlighet, men stöter ändå på hinder som kan kopplas till antiziganism.

Vilja till förändring finns

Fördomar mot romer är vidspridda och har en påtaglig inverkan på bostadsmarknaden, men fördelningen mellan strukturella fördomar, normativitet, och öppet främlingshat ger ändå rum för en försiktig optimism. Detta trots att nulägesbeskrivningens utformning gör att det finns anledning att tro att den öppna antiziganismen är mer omfattande än vad som kunnat observeras och bekräftas.

Både fastighetsägare och socialtjänster har överlag visat ett intresse för bättre metoder och flera av dem arbetar redan nu med inkluderande

arbete. Det finns också tecken på att fastighetsägaren har ett egenintresse i att säkra sina urvalssystem och skapa tydliga ramverk, även om inte alla representanter ser behovet av detta på ett personligt plan.

Vägar framåt

För att uppnå regeringens mål om lika rättigheter på bostadsmarknaden för vuxna romer år 2032 återstår mycket att göra. Det finns en god början; flera fastighetsägare har redan kösystem som kan anpassas för att undvika diskriminering, och tanken på att undvika särbehandling är väl etablerad. En påtaglig fördel här är att ett gott system inte bara förebygger antiziganism, utan även övriga former av diskriminering. Man är dock ofta osäkra på hur man ska gå tillväga för att ta tillvara på romers rättigheter, särskilt i förhållande till principen om inte särbehandla.

Kunskap och praktik

En stötesten för många av de fastighetsägare och socialtjänster som deltagit i nulägesbeskrivningen är särskiljningen mellan passiv och aktiv icke-diskriminering. De flesta är medvetna om att diskriminering existerar men har svårt att se hur de själva ofrivilligt kan vara en del av den.¹³⁸ De flesta arbetar gärna med nyckelgrupper som pensionärer, studenter eller fackanslutna, men känner ett obehag inför tanken att samarbeta med grupper baserade på etnisk eller kulturell identitet.

Att arbeta med etniska eller kulturella organisationer är inte okomplicerat. En latent risk finns att det kan leda till reifiering, där människor tillskrivs en roll eller identitet av andra och att samhället officiellt delas upp i grupper med olika rättigheter.¹³⁹ Strategin för romsk inkludering vilar dock inte på tanken om etniska rättigheter, utan den om lika rättigheter. Samhället ska vara tillgängligt för alla medborgare och det kräver att den mäktigare parten, myndigheter och bostadsföretag, öppnar upp för de medborgare de arbetar med.

En tydlig skillnad kan ses mellan de företag och socialtjänster som arbetar i mindre segregerade områden jämfört med de som är tydligt dominerade av majoritetsbefolkningen. De representanter som finns i multietniska områden arbetar redan med en etniskt och kulturellt diversifierad befolkning och kan visa goda exempel på hur man jobbat med kommunikation och uppsökande arbete. Man har till exempel anställt personer med olika språkkunskaper och inlett samarbeten med lokala organisationer för att nå ut till medborgare som inte själva vill eller kan komma till dem. Arbetet sker efter samma regelverk som för alla andra, men med en förståelse för att man också måste kunna kommunicera med alla för att de ska kunna förstå. Principen som upprepats är inte en millimeterrättvisa, utan hjälp efter behov, så att alla kan ta del av sina rättigheter och uppfylla sina skyldigheter.

Dessa antidiskriminerande praktiker finns representerade i samhället idag och är på väg att spridas. Men det är inte sannolikt att de kommer att

¹³⁸ *Afrofobi* 2014, 55-69.

¹³⁹ Baumann, Gerd. *The Multicultural Riddle: rethinking national, ethnic and religious identities*. New York: Routledge, 1999, 62-64.

spridas snabbt nog utan konkret hjälp. Initiativ som idag är individuella eller projektmässiga behöver institutionaliseras.

System för uthyrning

De flesta fastighetsägare som deltagit i nulägesbeskrivningen använder sig antingen av storstädernas bostadsförmedlingar eller har egna kösystem, där tillgänglighet baseras på grundläggande kriterier och tid i kö. Dessa system framhålls i flera fall som en garant för icke-diskriminering, men det kräver att de sprids och att man är medveten om hur de tillämpas.

Tillgänglighet och kommunikation

De urvalskriterier som fastighetsägarna använder i sin uthyrningsverksamhet är inte alltid enkelt tillgängliga. Detta skapar en osäkerhet bland hyresgäster i gemen och en rädsla bland de som är oroliga för diskriminering. Flera av de allmännyttiga fastighetsägarna har här gått i bräschen för att göra sin policy tillgänglig och använda den i sin verksamhet, vilket har gett goda resultat.

En insats för transparens kan göra mycket för att öka förtroendet för de lägenhetsuthyrare som är öppna med sin policy och få andra företag att följa deras exempel.

Sakliga uthyrningskriterier

Många av fastighetsägarna har inte sett över de kriterier som ställs för att få hyra i deras bestånd. Flera av de vanligaste uppgifterna, särskilt inkomstform, tidigare boendeform och nuvarande anställning, är inte sakliga och öppnar för en undermedveten diskriminering av arbetslösa och minoriteter. Alltför detaljerade uppgifter väcker också obehag, både bland minoriteter och bland andra. Allmännyttan har även här föregått med gott exempel för att acceptera olika inkomstformer och triviala skulder, vilket kan spridas och vidareutvecklas.

Sakliga kriterier kan öka förtroendet för fastighetsägarnas förmedlingsprinciper och på så sätt minska diskrimineringen på bostadsmarknaden.

Rutiner för störning

De flesta större fastighetsägare har systematiserat sina störningsjourer och skapat formella regler och rutiner för hur störningar hanteras på ett rättssäkert sätt. Detta arbete har inte kunnat utvärderas i nulägesbeskrivningen men kan ge mycket goda möjligheter att stävja oskäliga klagomål mot romska hushåll.

En bred uppslutning för dessa rutiner kan verka emot diskriminering på bostadsmarknaden, förutsatt att de uppgifter som tas in av jourerna behandlas konfidentiellt.

Sociala kontrakt är ingen långsiktig lösning

Socialtjänsterna har ingen formell roll på bostadsområdet. De spelar visserligen en stor roll då de kommer i kontakt med de mest utsatta av de romska medborgarna, men det är inte deras uppgift att bekämpa vare sig diskriminering eller bostadslöshet. Många av de romska informanter som

varit del av nulägesbeskrivningen har dock fått sina bostäder genom sociala kontrakt, vilket visar hur viktig funktionen är.

Så länge romer och andra utsatta grupper inte har en jämlik tillgång till bostäder behövs en funktion för att hjälpa dem som går längre än socialtjänstens mandat och ekonomi gör idag. Denna funktion bör hållas separat från sociala kontrakt då svårigheten att få bostad i de här fallen inte kommer an på den enskilde, utan beror på yttre omständigheter.

Kontaktarbete viktigt

Det arbete som har stor effekt är det kontaktarbete som i flera av pilotkommunerna sker i skolan och mot arbetslösa för att hjälpa romska barn och vuxna att bli ekonomiskt och socialt självständiga. Detta arbete kräver en riktad och specialiserad kunskap om de romska grupperna, men kan om det lyckas hjälpa många att komma in på bostadsmarknaden.

Civilsamhället

Ideella föreningar utgör som så många gånger annars en viktig kanal för att påverka och bidra till samhället. De romska föreningar som finns representerade i pilotkommunerna har varit helt nödvändiga för nulägesbeskrivningens genomförande och spelar en viktig roll för att hjälpa romska medborgare i samhället. Dessa organisationer kommer att spela en nyckelroll för strategins genomförande och det är viktigt för Boverket och andra myndigheter att de utvecklas som en motpart på samma sätt som andra, ideella föreningar. Ramverk för samarbeten mellan offentliga institutioner och organisationer har framarbetats i den så kallade *överenskommelsen*¹⁴⁰, som kan användas som verktyg för fortsatt och utvecklat samarbete.

Uppföljning

Enligt regeringsuppdraget ska nulägesbeskrivningen vara upprepbar. Det ska vara möjligt att i framtiden hämta in motsvarande information för att spåra utvecklingen för romers rättigheter på bostadsmarknaden.

Boverket har tagit fasta på de erfarenheter som kommit fram under arbetets gång och kan utifrån grundläggande premisser se två möjliga vägar att upprepa nulägesbeskrivningen.

Kontrastering och kvalitativ analys grundläggande

Nulägesbeskrivningen har utgått från kvalitativa intervjuer. Romska medborgare och tjänstemän inom bostadsföretag och socialtjänst har alla fått ge sin bild av ett och samma problem: romers situation på bostadsmarknaden. Resultatet av nulägesbeskrivningen baseras på en komparativ analys av deras uppgifter och skulle inte vara möjlig att uppnå utan ett brett urval av informanter. Boverket ser det därför som viktigt att samtliga grupper av informanter täcks och beskrivs i kommande nulägesbeskrivningar.

¹⁴⁰ Överenskommelsens kansli. *Överenskommelsen: överenskommelsen mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges kommuner och landsting*, Överenskommelsens kansli: Stockholm, 2009.

Den komparativa analysen har krävt en god insikt i förhållandena på bostadsmarknaden och en gedigen kunskap i kvalitativa metoder för att slutföra. Frågan om antiziganism och diskriminering är också känslig och kräver en god kunskapsbas. Boverket ser det som viktigt att framtida nulägesbeskrivningar hanteras av personal med relevant kompetens och erfarenhet inom dessa områden.

Väg ett, löpande samråd

Då Boverket bedömer att arbetet med romsk inkludering kommer att kräva aktiva insatser för att komma framåt rekommenderar vi att framtida nulägesbeskrivningar sker genom ett löpande samråd med de tre grupperna informanter.

En regelbunden diskussion med centrala organisationer och större aktörer på bostadsmarknaden, inom socialtjänsten och de romska organisationerna gör det möjligt att få en bredare uppfattning om läget i landet, samt skapa ett forum för att driva antidiskrimineringsarbetet framåt. Nulägesbeskrivningar kan skapas utifrån dessa forum och kompletteras med övrig informationsinhämtning vid behov. Eftersom antiziganismens karaktär har stora likheter med diskrimineringen av andra grupper i samhället finns också en stor potential för mervärde i övrigt integrations- och inkluderingsarbete.

Väg två, återkommande insatser

Ett annat alternativ för kommande nulägesbeskrivningar är att likt denna studie utföra kontroller med informantgrupperna i utvalda kommuner med jämna mellanrum.

Metoden är beprövad och kan förväntas ge ett pålitligt resultat, men gör det svårt att komma runt problemet med representativitet. Undersökningsformen är dock tidsödande och ska mer än några kommuner täckas är det svårt att jämföra utvecklingen över tid.

Skulle denna undersökningsform väljas är det också viktigt att Boverket eller annan relevant myndighet ges i uppdrag att driva på utvecklingen på bostadsmarknaden för att strategins mål ska uppnås som utlovat.

Käll- och litteraturlista

Kvalitativa intervjuer

Fastighetsägare och bostadsköer

- Botrygg – 2014-02-19.
- Stångåstaden huvudkontor – 2014-02-19.
- Stångåstaden lokalkontor – 2014-02-20.
- Lulebo – 2014-02-26.
- Rikshem huvudkontor – 2014-03-05.
- Rikshem lokalkontor – 2014-03-06.
- Helsingborgshem – 2014-03-05.
- Poseidon – 2014-04-14.
- Gårdstensbostäder – 2014-04-22.
- Malmö kommunala fastighetsägare, MKB – 2014-04-16.
- Boplats Göteborg – 2014-04-14.
- Boplats Syd – 2014-04-15.

Socialtjänster och annan kommunal verksamhet

- Socialtjänsten Linköping – 2014-02-19.
- Socialtjänsten Luleå – 2014-02-26.
- Tekniska förvaltningen Luleå (telefon) – 2014-05-27.
- Socialtjänsten Helsingborg – 2014-03-05.
- Socialtjänsten Hjällbo – 2014-04-22.
- Romskt informations- och kunskapscentrum, RIKC – 2014-04-15.
- Socialtjänsten Öster – 2014-06-12.

Romska informanter

- Romsk informant, Adam – 2014-03-19.
- Romsk informant, Anssi – 2014-03-19.
- Romsk informant, Boris – 2014-03-20.
- Romsk informant, Charlotta – 2014-03-25.
- Romsk informant, Eriikka – 2014-03-25.

- Romsk informant, Gabriella – 2014-03-26.
- Romsk informant, Hera – 2014-03-26.
- Romsk informant, Ivar – 2014-04-03.
- Romsk informant, Josef – 2014-04-03.
- Romsk informant, Karlis – 2014-04-03.
- Romsk informant, Lisa – 2014-04-11.
- Romsk informant, Maria – 2014-04-11.
- Romsk informant, Paulus – 2014-04-14.
- Romsk informant, Nicolae – 2014-04-14.
- Romsk informant, Olivia – 2014-04-15.
- Romska informanter Roland och Raul – 2014-04-15.

Romska informanter, förstudie Stockholm

- Romska informanter Atena, Lennart och Richard – 2013-10-21.
- Romsk informant, Alma – 2013-10-22.
- Romsk Informant, Sophia – 2013-10-22.

Anmälningar från DO:s arkiv

- Anm. 2009/1049.
- Anm. 2010/334.
- Anm. 2010/1851.
- Anm. 2012/1095.

Tryckta källor

Abiri, Elisabeth, Brodin, Anna och Johansson, Peter. *Mänskliga rättigheter?: "jag vet att dom finns och jag tror att Sverige är bra på dom" : handbok i mänskliga rättigheter på kommunal nivå*. Stockholm: Fritze, 2008.

Arnstberg, Karl-Olov. *Svenskar och zigenare: en etnologisk studie av samspelet över en kulturell gräns*. Stockholm: Carlsson, 1998.

Baumann, Gerd. *The Multicultural Riddle: rethinking national, ethnic and religious identities*. New York: Routledge, 1999.

Blomé, Gunnar och Lind, Hans. The return of the Swedish slumlord: Analysis of a recent case i *Organizational and Economic Aspects of Housing Management in Deprived Areas*. Avhandling. Stockholm: Kungliga tekniska högskolan 2011.

Bourdieu, Pierre. *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. London: Routledge 2010.

Bourgois, Philippe. *In Search of Respect: selling crack in El Barrio*. Cambridge: Cambridge University Press 2003.

Boverket. *Sociala hyreskontrakt via kommunen: den sekundära bostadsmarknadens kvantitativa utveckling efter år 2008*. 1 uppl. Karlskrona: Boverket 2011.

Boverket. PM 2004-12-20. *Trångboddhet: skillnaderna kvarstår*. Karlskrona: Boverket, 2004.

Bråmå, Åsa, Solid, Dennis och Andersson, Roger. *Bostadsmarknadens institutioner och grindvakter i den etniskt segmenterade staden: exemplen Stockholm och Uppsala*. Norrköping: Integrationsverket 2006.

Diskrimineringsombudsmannen, Rapport 2008:3. *Diskriminering på den svenska bostadsmarknaden: en rapport från DO:s särskilda arbete under åren 2006-2008 kring diskriminering på bostadsmarkanden*. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen, 1998.

Ds 2014:8. *Den mörka och okända historien: vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Douglas, Mary. *How institutions think*. Abingdon: Routledge, 2011[1987].

Douglas, Mary. *Purity and danger: an analysis of concept of pollution and taboo*. London: Routledge, 2002[1966].

Mångkulturellt centrum. *Afrofobi: en kunskapsöversikt över afrosvenskars situation i dagens Sverige*. Tumba: Mångkulturellt centrum 2014.

Proposition 2012/13:178. *En tydligare lag om kommunernas bostadsförsörjningsansvar*. Stockholm: Socialdepartementet.

Said, Edward W. *Orientalism* [Ny utg.]. Stockholm: Ordfront, 2000.

Selling, Jan. *Svensk antiziganism: fördomens kontinuitet och förändringens förutsättningar*. Limhamn: Sekel, 2013.

SFS 2000:1383. *Lag om kommunernas bostadsförsörjningsansvar*. Stockholm: Socialdepartementet

SFS 2008:567. *Diskrimineringslag*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet DISK.

Skr. 2011/12:56. *En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012-2032*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

SÖ 1998:35. *Europeisk social stadga (reviderad)*. Stockholm: Utrikesdepartementet.

Överenskommelsens kansli. *Överenskommelsen: överenskommelsen mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges kommuner och landsting*. Stockholm: Överenskommelsens kansli, 2009.

Opublicerade källor

Bengtsson, Bo. *The right to housing in universal and selective housing regimes*. Tillgänglig genom institutet för bostads- och urbanforskning, Uppsala universitet.

<http://www2.ibf.uu.se/PERSON/bosse/cambridgeplenary.pdf>, (hämtad 2013-06-25).

Popescu, Diana-Elena. *Antiziganism, moral exclusion and 'blaming the victim': antiziganism's justificatory role*. Opublicerat manuskript presenterat på seminariet Stereotype, cliché and prejudice: origins of Antiziganism in European societies, på konferensen Antiziganism – what's in a word, Uppsala 23 oktober 2013.

Elektroniska källor

Boplats Syd. *Så söker du hyresrätt*.

<http://www.boplats.se/CM/Templates/Article/general.aspx?cmguid=d6cf2cb6-8d3a-4f71-92cc-945648c8e2a2>. (hämtad 2014-08-06).

Dagens juridik 3 mars 2014. *Fastighetsägare bötfälls efter olaglig registrering av hyresgäster - "olycklig formulering"*.

<http://www.dagensjuridik.se/2014/03/fastighetsagare-botfalls-efter-olaglig-registrering-av-hyresgaster-olycklig-formulering>, (hämtad 2014-08-19).

Dagens Nyheter 25 mars 2014. *Sheraton stoppade regeringens romska gäst*. <http://www.dn.se/nyheter/sverige/sheraton-stoppade-regeringens-romska-gast/>. (hämtad 2014-09-13).

Dagens Nyheter 13 oktober 2014. *Registreringen av romer*.

<http://www.dn.se/stories/polisens-registrering-av-romer/>. (hämtad 2014-09-13).

Diskrimineringsombudsmannen. *Romer diskrimineras på bostadsmarknaden*. <http://www.do.se/sv/Press/Pressmeddelanden-och-aktuellt/2012/Romer-diskrimineras-pa-bostadsmarknaden/>, (hämtad 2013-06-25).

Forum för levande historia. *Registrering av romer i Sverige*.

<http://www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/antiziganism/registrering-av-romer-i-sverige>, (hämtad 2014-08-06).

Förenta nationerna. 2004. *Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna*.

http://www.manskligarattigheter.se/dynamaster/file_archive/060505/44fcfb237283ba3a391609d394755c60/Konventionen%20om%20ek%20soc%20och%20kult%20r%e4ttigheter.pdf, (hämtad 2013-10-14).

Förenta nationerna. 2012. *Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna*. <http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/manskliga-rattigheter-och-demokrati/fns-allmana-forklaring-om-de-manskliga-rattigheterna/>, (hämtad 2013-10-14).

Nationalencyklopedin NE, *Antiziganism*.

<http://www.ne.se/lang/antiziganism> (hämtad 2014-08-06).

Nationalencyklopedin NE, *Identitet*.

http://www.ne.se/lang/identitet/209859?i_h_word=etnisk%20identitet (hämtad 2014-08-13).

Nationalencyklopedin NE, *Målvakt*.

http://www.ne.se/sve/malvakt?i_h_word=m%c3%a5lvakt (hämtad 2014-08-14).

Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter. *Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard*.

<http://www.manskligarattigheter.se/sv/de-manskliga-rattigheterna/vilka-rattigheter-finns-det/ratten-till-en-tillfredsstallande-levnadsstandard>, (hämtad 2013-06-19).

Stockholms stad. *Boende*.

<http://www.stockholm.se/FamiljOmsorg/Socialt-och-ekonomiskt-stod/Stod-till-hemlosa/Boende-for-hemlosa/> (hämtad 2013-11-19).

Sveriges Radio 3 oktober 2012. *Svenska bensinstationer diskriminerar romer*.

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5293057>. (hämtad 2014-09-13).

SVT nyheter 21 januari 2005. *Hyresgäster svartlistade i Malmö*.

<http://www.svt.se/nyheter/sverige/hyresgaster-svartlistade-i-malmo> (hämtad 2014-08-07).

Boverket

Myndigheten för samhällsplanering,
byggande och boende

Box 534, 371 23 Karlskrona
Besök Karlskrona: Drottninggatan 18
Besök Stockholm: Karlavägen 108
Telefon: 0455-35 30 00
Webbplats: www.boverket.se